

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

ศึกษาศาสตร์ มมร

MBU Education Journal

[ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2558
Vol.3 No. 2, July - December 2015]

ศึกษาศาสตร์ มจร

MBU Education Journal

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2558

Vol. 3 No.2 Junly – December 2018

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านการศึกษาศาสตร์และสหวิทยาการด้านการศึกษาศาสตร์ของนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและวิชาการด้านการศึกษาศาสตร์และสหวิทยาการด้านการศึกษาศาสตร์
3. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามวิถีของการศึกษาศาสตร์เชิงพุทธศาสตร์ และสหวิทยาการด้านการศึกษาศาสตร์

เจ้าของ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
248 หมู่ที่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด นิตยธรรมการพิมพ์
76/251-3 หมู่ที่ 15 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ต้นฉบับที่ตีพิมพ์ในวารสารเล่มนี้ ได้รับการตรวจสอบมาตรฐานทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขาวิชา การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ที่ปรึกษา

พระราชบัณฑิต

พระครูปริชาธธรรมวิธาน, ดร.

พระมหาสมัคร์ มหาวีโร

พระครูปลัดณัฐพงษ์ ยโส

พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.

พระกิตติสารสุธี

พระมหาอรุณ อรุโณ

บรรณาธิการ

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, ผศ.ดร.

รองบรรณาธิการ

พระราชรัตน์มงคล, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ดร.

กองบรรณาธิการ

พระศากยวงศ์วิสุทธ์, ดร.

พระมหาทองเชิด กตปุณฺโญ, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒินโม, ผศ.ดร.

พระมหาพรชัย สิริวีโร, ดร.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.

พระบุญเสริม กิตติวัฒน์, ดร.

ผศ.ดร.โกวิท พิมพ์พวง

ผศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา

ผศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาสมเจต สมจारी

นางสาวสุธามาศ นพเทศน์

พระมหาสุชาน ชาครธมโม

กองบรรณาธิการภายใน ประจำปีที่ 2 ปีที่ 3

พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร.

พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ดร.

พระราชรัตนมงคล, ดร.

พระสุขุม สุขวฑฒโก, ผศ.

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการภายนอก ประจำปีที่ 2 ปีที่ 3

ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ

ผศ.ดร.ธีรต์ม์ แสงแก้ว

พระมหาอุดร อุตโตโร, ดร.

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, ดร.

ผศ.ดร. อ่ำพล บุคดาสาร

ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน

สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

พุทธวิชชาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

พุทธวิชชาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

บทบรรณาธิการ

บทความวิชาการและบทความวิจัยในวารสารศึกษาศาสตร์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 ฉบับ 1 กรกฎาคม – 31 ธันวาคม 2558 โดยสังเขปในเบื้องต้น วารสารฉบับนี้มีเนื้อหาและประเด็นที่เกี่ยวข้องในด้านการศึกษา ในสาขาวิชาการบริหารการศึกษาและสาขาวิชาต่างๆ ในคณะศึกษาศาสตร์ บทความเหล่านี้มาจากกลุ่มบุคคลต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก อย่างไรก็ตามบทความทุกบทความยังคงเน้นคุณภาพที่ผ่านการพิจารณา กลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินคุณภาพเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการได้ปฏิบัติตามนโยบายของ คณะศึกษาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับบทความที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องด้วยสาขาทางการศึกษาเป็นหลักตาม วัตถุประสงค์ของวารสาร ตลอดระยะเวลาในช่วงเวลาของวารสารดำเนินการนี้มีบทความที่หลากหลายส่งเข้ามาเพื่อขอตีพิมพ์ ซึ่งกองบรรณาธิการได้คัดเลือกคุณภาพเป็นการเบื้องต้นก่อนแล้วจึงทำการตอบรับเพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาอีกครั้งตามระบบ ทั้งนี้ บทความที่ได้รับการคัดเลือกจึงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการ ประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Journal citation index Centre (TCI)

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิชาการ บทความวิจัยและบทวิจารณ์หนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางการศึกษาให้เป็นประโยชน์ ต่อมหาวิทยาลัยและประเทศชาติต่อไป โดยบทความวิชาการ บทความวิจัยประจำฉบับนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

บทความวิชาการเรื่อง “การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ” โดย วิญญู เกลาวงษ์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้ทำให้พบว่า การเรียนรู้โดยใช้หลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนาแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ วิธีการคิดอย่างถูกต้อง เป็นระบบ อันจะนำไปสู่การเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่ติดอยู่กับรูปลักษณ์ภายนอกหรือมองด้าน ใดด้านหนึ่งเป็นสำคัญ หลักการ การจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ผู้สอนเป็นบุคคลที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีคิดโดยแยกกาย เน้นให้ ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถ แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

บทความวิชาการเรื่อง “พุทธวิธีการบริหารกับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในสถานศึกษา” โดย แสงอาทิตย์ ไทยมิตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้ทำให้ พบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะทางจริยธรรมของภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธ ศาสนาโดยเฉพาะการสร้างสัมพันธภาพระหว่าง ภาวะผู้นำกับภาวะผู้ตามที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่นำมากำหนดเป็นวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร องค์กรจะเกิดความเปลี่ยนแปลงได้ต้องอาศัยการ กำหนดวิสัยทัศน์ในการเอื้อต่อการแบ่งปันผลประโยชน์

บทความวิชาการเรื่อง “พุทธศาสนา : ปรัชญาแห่งชีวิต” โดย พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ จตตาลโย) คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บทความวิชาการนี้พบว่าการดำเนินชีวิตตามกรอบของหลักธรรมในพุทธปรัชญา เป็นการนำชีวิตเข้าสู่เป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์และถูกต้อง เป็นชีวิตที่มีองค์ประกอบจากธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติและสัจธรรมของชีวิตตามความเป็นจริง โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องเกื้อหนุนการดำเนินชีวิต ส่งเสริมการรักษาศีล ไม่เบียดเบียนกันและกัน ปฏิบัติสมาธิ ทำจิตให้สงบจากความวุ่นวายสับสนที่ระคนด้วยอกุศลมูล มีปัญญารู้จักวิถีทางการดำเนินชีวิตการประพฤติปฏิบัติกระทำความดี ปฏิบัติเพื่อกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ก็จะทำให้เข้าถึงความสุขได้ในแต่ละระดับทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ

บทความวิจัยเรื่อง “การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษา ระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข” โดย ฐิติพัฒน์ หิรัญนิธิธำรง บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข บทความวิจัยนี้พบว่าการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านส่วนใหญ่คือ การรับรู้ทักษะการสอนของผู้สอน รองลงมาคือการรับรู้คุณภาพการสอนของผู้สอน และน้อยที่สุดคือ การรับรู้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน ตามลำดับ และเปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข จำแนกตามสาขาวิชาต่างกันมีการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโทโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทความวิชาการเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ด้วยทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ” โดย มนัสวี ศรีนนท์ สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล บทความวิชาการนี้สรุปได้ว่า การวิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ (System Theory) ทำให้เข้าใจว่า การบริหารหรือการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมนั้นคือการให้ความสำคัญกับระบบการจัดการทุกขั้นตอน ได้แก่ ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และผลกระทบ (Impact) ดังนั้น การดำเนินการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีระเบียบแบบแผนตามทฤษฎีเชิงระบบแล้ว ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงการศึกษาย่อมเป็นเครื่องมือพัฒนาคนและสังคมได้อย่างแท้จริงและมีทิศทาง

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

- 1** การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ
Yonisomanasikara: Learning Management
วิญญู เกถาวงษ์ : Winyu Thaothawong
- 13** พุทธวิธีการบริหารกับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในสถานศึกษา
Buddhist Principle on Administration and Buddhist Ethics Leadership
แสงอาทิตย์ ไทยมิตร : Saeng-a-thit Thaimit
- 25** พุทธศาสนา: ปรัชญาแห่งชีวิต
Buddhism: The Philosophy of Life
พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ จตตาลโย) : Phrakrupladsuwatthanamethakhun
- 37** การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษา ระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข
The Performance Perception of Students to Master Degree Courses' Lecturers, Graduated School, Thongsook College.
ฐิติพัฒน์ หิรัญนิธินิธามร่ง : Thitiphat Hirannithithamrong
- 51** วิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ด้วยทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ
An Analysis of Thai 21st Century Education Administration with the System Theory of Education Administration
มนัสวี ศรีนนท์ : Manaswee Seenon

การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ

วิญญู เถาถาวงษ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

อีเมล: mydata1610@gmail.com

บทคัดย่อ

การเรียนรู้โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ วิธีการคิดอย่างถูกต้อง เป็นระบบ อันจะนำไปสู่การเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่ติดอยู่กับรูปปลักษณ์ภายนอกหรือมองด้านใดด้านหนึ่งเป็นสำคัญ

หลักการ การจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ผู้สอนเป็นบุคคลที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีคิดโดยแยกกาย เน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

การสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยกระบวนการสร้างศรัทธานั้น อาจารย์เป็นบุคคลสำคัญในการออกแบบการสอนที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนและสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย ที่สามารถจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนได้ดี และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกกายนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง ซึ่งสามารถทำให้อาจารย์และนักศึกษามีความปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนการสอนอันดีต่อกัน เป็นเครื่องมือในการฝึกคิดและพัฒนาเป็นกระบวนการคิด ได้แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี ทั้งในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, โยนิโสมนสิการ

Yonisomanasikara: Learning Management

Winyu Thaothawong

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

อีเมล: mydata1610@gmail.com

ABSTRACT

The idea is model of the proper mind work was found that learning the principles of Buddhism and reflective thinking. The teacher wants the students to learn. How to think correctly by system which lead to an understanding of the reality. Not attached to the outside of life or to one side.

Learn management principles of faith and reflective thinking. The instructor is the person to the environment. Motivating students to learn the faith and thinking and practice by depriving. Focus on the teacher and the students have a good relationship with each other. Students have the opportunity to show the correct way to solve the problem properly.

Teaching by reflective thinking (Yonisomanasikara) with process of building faith. Teacher is the key to carrying out teaching and learning with the development and the philosophy of the university. The environment in the course well and be trained how to think by depriving put into practice until proven fact. The students can interact with the formal teaching of the good. As a tool to train and develop the thought process was expressed treated properly In teaching and learning.

Keywords: Learning Management, Yonisomanasikara

บทนำ

การจัดการศึกษาในประเทศไทย การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเกิดจากความ ต้องการกำลังคนที่มีความสามารถเข้ารับราชการ อันเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว มีการปฏิรูประบบราชการใหม่ ในปี พ.ศ. 2435 มีการปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม แบบตะวันตก ดังนั้นจึงต้องการข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถประกอบกับมีชาวต่างชาติเดินทางมาประกอบ อาชีพ ในเมืองไทยมีการเสนอความคิดเห็นเรื่องการตั้งมหาวิทยาลัยในเมืองไทย (วิจิตร ศรีสอาน. 2518 : 10-15) ดังนั้นการจัดหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา จึงต้องจัดให้มีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของ การศึกษา เพื่อที่จะสร้างกำลังคนไปประกอบการทำงานอาชีพหรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น มหาวิทยาลัยจึง ไม่ใช่แค่ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ทักษะทางวิชาชีพเท่านั้น แต่ต้องเป็นบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม ตาม วิชาชีพและทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (ไพฑูริย์ สินลารัตน์. 2549 : 1) พร้อมทั้งความ สามารถด้านทักษะการดำเนินชีวิต เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม สมควรแก่อัตภาพ มีส่วน ช่วยเหลือสร้างสรรค์สังคมได้อย่างเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นการศึกษามาอย่างดี (มาณี ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ. 2543 : 1)

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ปลูกฝัง ถ่ายทอดความรู้ เจตคติ คุณลักษณะต่าง ๆ ให้เกิดกับตัวผู้ เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามหรือทำให้ดีขึ้นทุกด้าน การศึกษาเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในการ พัฒนาคน เพื่อให้ไปพัฒนาศักยภาพที่แต่ละคนมีอยู่ให้สามารถนำออกมาใช้ทำประโยชน์ต่อสังคมได้สูงสุด (ประสิทธิ์ นิมิจินดา. 2541 : 3) การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นกลไกระดับคณะกรรมการอุดมศึกษา เพื่อ นำไปสู่การกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาการอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการ อุดมศึกษา. 2551 : 1) โดยมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่มีพันธกิจหลักคือ งานสอน เพื่อถ่ายทอด ความรู้ งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่สังคม และงานถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น ผู้ที่มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิดความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้ง เข้าใจตนเองและปรับตัวเข้ากับผู้อื่น อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า เป็นการต่อยอดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียน มีพัฒนาการที่ดีขึ้น องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการศึกษา ได้แก่ หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตรเป็น แนวทางในการจัดการศึกษา ที่ให้ความรู้และทักษะทางวิชาชีพ สามารถถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมปลูก ฝังเจตคติ ค่านิยม และเสริมสร้างความเจริญให้แก่ผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 115)

การสอนระดับอุดมศึกษามีหลายวิธี ไม่มีวิธีไหนที่ดีที่สุด วิธีการสอนที่ดีนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ สารการสอน สภาพนิสิตนักศึกษา ดังนั้น การเลือกวิธีการสอนจึงขึ้นอยู่กับการวางแผนการ สอนของผู้สอนว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร วิธีการสอนนั้นในบทเรียนหนึ่งหรือชั่วโมงสอนชั่วโมงหนึ่งอาจใช้วิธี การสอนหลายๆ แบบก็ได้ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระที่จะสอน (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2551 : 1) สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะครูอาจารย์ซึ่งมีหน้าที่ที่สำคัญ คือการเป็นกัลยาณมิตรของนิสิตนักศึกษาต้อง พัฒนาให้นิสิตนักศึกษามีโยนิโสมนสิการหรือรู้จักคิด คิดเป็นตามแนวปัญญา เพราะโยนิโสมนสิการมีบทบาท ที่สำคัญยิ่งต่อการศึกษา ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ชี้ประเด็นให้เห็นว่าในการศึกษาเพื่อพัฒนา

มนุษย์นั้นโยนิโสมนสิการเป็นแกนกลางของการศึกษา หรือเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของการศึกษา งานวิจัยการสร้างแบบวัตวิคิดแบบโยนิโสมนสิการกับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยตรงยังไม่มี มีแต่งานวิจัยที่ศึกษาการพัฒนาวัตวิคิดแบบโยนิโสมนสิการกับครูหรือนักศึกษามีอยู่บ้าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2543 : 12)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน ในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การจัดการเรียนการสอนตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2529 : 670) ได้สรุปถึงวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ 4 ข้อ คือ 1) อุบายมนสิการ หมายถึง การคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดได้ถูกวิธีที่ทำให้เข้าถึงความจริงหรือหยั่งรู้ตัวสภาวะลักษณะและสามัญลักษณะ คือกฎของไตรลักษณ์ ในแง่ของการประยุกต์ก็คือครูจะต้องหาวิธีการสอนที่เน้นให้เด็กได้วิธีคิดที่ดี ถูกต้องและเป็นการคิดด้วยตัวของเขาเอง ครูเป็นแต่เพียงผู้ให้แนวทางเท่านั้น 2) ปถมนสิการ หมายถึง การคิดได้ถูกทาง คิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนหรือลำดับของการคิดต่อเนื่องกัน สามารถเชื่อมโยงจากเนื้อหาไปสู่แนวปฏิบัติได้ 3) การณมนสิการ หมายถึง การคิดแบบมีเหตุผล เป็นการคิดแบบสืบค้นตามความสัมพันธ์กันของเหตุและปัจจัย ซึ่งสามารถคิดได้ 2 ทาง คือคิดจากเหตุไปหาผลว่า เหตุนี้จะนำไปสู่ผลในลักษณะไหนอย่างไร หรือจากผลไปหาเหตุว่า ผลนี้เกิดมาจากเงื่อนไขหรือสาเหตุใดก็ได้ 4) อุปาทกมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เช่น การคิดหาวิธีการที่จะทำให้อายุยืน มีสติหรือทำจิตใจให้เข้มแข็ง เป็นต้น

ข้อสำคัญเกี่ยวกับการสอนแบบนี้ ก็คือ ครูจะต้องทำหน้าที่เพียงผู้ให้หลักการหรือแนวทางเท่านั้น ส่วนหน้าที่ของการคิดค้นหาคำตอบหรือความจริงเป็นหน้าที่ของผู้เรียนเป็นสำคัญและวิธีคิดแบบนี้ สามารถสรุปเป็น 2 หลักการใหญ่ (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2529 : 676) คือ (1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผลให้รู้ว่าเกิดมาจากสาเหตุใด มีปัจจัยใดบ้างที่สัมพันธ์ สืบทอดกัน ซึ่งสามารถทำได้ 2 วิธี คือ คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ ตัวอย่าง เช่น “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เมื่อไม่มีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” (อิทัปปัจจยตา) และอีกวิธีหนึ่งก็คือการคิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น “เมื่ออะไรหนอมีอยู่ อุปาทานจึงมี...” (2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและรู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันตามความเป็นจริง เช่น “เพราะคุณส่วนประกอบทั้งหลายเข้า จึงมีศัพท์ว่า รถ ฉันทใด เมื่อขันธห้ามีอยู่ สมมติว่าสัตว์ จึงมีฉันทนั้น”

สภาพการจัดการเรียนการสอนของไทย การบริหารการจัดการการศึกษาไทยที่ผ่านมา รัฐผูกขาดการจัดการศึกษาเสียเองเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและขั้นตอนต่าง ๆ ของทางราชการไม่เอื้อให้การบริหารการตัดสินใจเป็นไปได้อย่างฉับไว สภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนการสอนคือ การขาดความร่วมมือของสังคม การขาดเอกภาพเชิงนโยบายมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบทำให้ยากต่อการวางแผนและการบริหารการศึกษาให้มุ่งไปยังจุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ การขาดการประสานงานที่ดี ความไม่คล่องตัวด้านการบริหาร และจากปัญหาของการบริหารสถาบันอุดมศึกษาภายใต้กรอบระเบียบของทางราชการ (พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์).

2543 : 2) ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีลักษณะเฉื่อยชา รอรับอย่างเดียวเป็นส่วนใหญ่ เรียนเพื่อเกรด ต้องการจบเร็วๆ การเรียนเป็นงานประกอบ เพราะชอบทำกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษา นักศึกษาครุมักชอบทำกิจกรรมมาก นักศึกษามหาวิทยาลัยมักทำกิจกรรมมากในปีที่ 2 และได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ไว้ว่า 1) การเรียนการสอนควรแตกต่างกันตามลักษณะวิชาชีพ และสภาพของกลุ่มของนักศึกษา 2) ควรมี Pretest เพื่อคือนักศึกษามีความสนใจด้านใด เพื่อแบ่งกลุ่มและจัดการเรียนการสอน 3) ควรสนับสนุนให้อาจารย์วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่สอนมีการประเมินผลว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และควรเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมด้วย 4) อาจารย์ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมเสริมหลักสูตร 5) การจัดหลักสูตรควรให้มีวิชาบังคับเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรมที่ดีแก่นักศึกษา 6) ควรมีวิชาเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการผู้เรียน 7) ระบบอาจารย์ที่ปรึกษาควรจัดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด 8) ควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศให้เป็นประโยชน์มากที่สุด (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2524 : 8 - 9)

หลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่กล่าวมาจะเห็นว่า การเรียนรู้โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการคิดอย่างถูกต้อง เป็นระบบ อันจะนำไปสู่การเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่ติดอยู่กับรูปลักษณ์ภายนอกหรือมองด้านใดด้านหนึ่งเป็นสำคัญแล้ว สรุปว่าสิ่งที่เรียนรู้จะเป็นอย่างไรเห็นซึ่งจะไม่ทำให้คลาดเคลื่อนจากความจริงได้ ซึ่งเป็นหลักการคิดอย่างถูกวิธี ส่งผลต่อผู้เรียนในวิธีคิดต่อการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ความหมายของโยนิโสมนสิการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2549 : 29) ได้สรุปว่า โดยรูปศัพท์โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญหา อุบาย วิธี ทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมกันเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ ท่านแปลสืบ ๆ กันมาว่า การทำใจโดยแยบคาย

ลักษณะ สรวิวัฒน์ (2549 : 182) ได้สรุปว่า โยนิโสมนสิการ มาจากคำสองคำได้แก่ “โยนิโส” ซึ่งมาจากคำว่า “โยนิ” แปลว่า เหตุ แหล่ง กำเนิด วิธี หรือ ปัญหาและอีกคำหนึ่งได้แก่ “มนสิการ” แปลว่า การคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้ง

สมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 82) ให้ความหมายโยนิโสมนสิการว่า การคิดถูกทางหรือคิดถูกวิธี โดยกระบวนการวิเคราะห์ที่เป็นระบบ เป็นกระบวนการ และพิจารณาทุกแง่มุมเพื่อเข้าใจในสิ่งที่คิด

วศิน อินทสระ (2534 : 5) เสนอแนวคิดที่ว่า โยนิโสมนสิการ เป็นแนวคิดเห็นที่ถูกต้อง คือความคิดเป็น คิดอย่างมีเหตุผล

สรุปได้ว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึงการคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงต้นเหตุ อย่างเป็นเหตุเป็นผลโดยถูกวิธี คิดอย่างละเอียด ลึกซึ้ง เชื่อมโยงเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมีเหตุผล มองเห็น ความจริงและแง่มุมอย่างมีระเบียบระบบ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม

องค์ประกอบของการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ได้มีผู้ศึกษาวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ (ลักขณา สริวัฒน์. 2549: 185-193) ได้ประมวลวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ออกมาเป็น 10 วิธีประกอบด้วย

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นวิธีคิดเพื่อให้รู้สภาวะที่เป็นจริง พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหาหาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอิติปัจจยตาหรือคิดตามหลักปัจจุสมุปบาท

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นวิธีคิดเพื่อกำหนดแบบแยกปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ออกเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมและสิ่งที่ป็นนามธรรม หรือกระจายเนื้อหาเป็นการคิดที่มุ่งให้มองให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเองอีกแบบหนึ่ง ในทางธรรมท่านมักใช้พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสารหรือความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายโดยเฉพาะพิจารณาเห็นสัตว์หรือบุคคลเป็นเพียงการรวมเข้าขององค์ประกอบต่าง ๆ เรียกว่าขันธ 5

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ว่าสิ่งต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นเองแล้วจะดับไปเอง เรียกว่า รู้อนิจจังและรู้ว่าสิ่งต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นมาเองไม่มีใครบังคับหรือกำหนด ไม่อาจเป็นไปตามปรารถนาของใครไม่มีใครครอบครองได้จริงเพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย เรียกว่าเป็นอนัตตา เมื่อรู้เท่าทันก็แก้ไขทำการไป ตามเหตุปัจจัย เป็นการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นท่าที่แห่งปัญญา ท่าที่แห่งความเป็นอิสระไม่ผูกมัดตัว คิดได้อย่างนี้ก็เป็นท่าที่แห่งการปลงตกถอนตัวขึ้นได้จากเหตุการณ์ หายจากทุกข์ หรืออย่างน้อยทำให้ทุกข์เบาบางลง

4. วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแก้ปัญหา เรียกตามทางธรรมะได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์ โดยเริ่มจากตัวปัญหาหรือทุกข์ ทำความเข้าใจให้ชัดเจน สืบค้นหาสาเหตุเตรียมแก้ไขวางแผนกำจัดสาเหตุปัญหา มีวิธีการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ

4.1 ทุกข์ คือ การกำหนดให้รู้สภาพปัญหา

4.2 สมุทัย คือ การกำหนดเหตุแห่งทุกข์เพื่อกำจัด

4.3 นิโรธ คือ การดับทุกข์อย่างมีจุดหมาย ต่อมมีการกำหนดว่าจุดหมาย ที่ต้องการคืออะไร

4.4 มรรค คือ การกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา

5. วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์ เป็นวิธีคิดให้สัมพันธ์กันระหว่างหลักการและ ความมุ่งหมายสามารถตอบคำถามได้ว่าท่าที่ท่าหรือที่จะทำอย่างนั้นเพื่ออะไร ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติการตามหลักอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตามจุดหมายทำให้การกระทำมีขอบเขตไม่ เลยเถิด ไม่กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนไหวคลาด เลื่อนลอย หรือมกมาย

6. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก เป็นการคิดบนพื้นฐานความตระหนัก ที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ทั้ง

ส่วนดีและส่วนด้อย ดังนั้น เมื่อต้องคิดตัดสินใจเลือกเอาของเพียงสิ่งใดเพียงอย่างเดียว จะต้องยอมรับส่วนดีของสิ่งที่ไม่ได้เลือกไว้ และไม่มองข้ามโทษหรือข้อบกพร่องจุดอ่อน จุดเสียของสิ่งที่เลือกไว้ การคิดและมองตามความจริงนี้ ทำให้ไม่ประมาท อาจนำเอาส่วนดีที่ไม่ได้เลือกนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ และสามารถหลีกเลี่ยงหรือมีโอกาสแก้ไขส่วนเสียส่วนบกพร่องที่ติดมากับสิ่งที่เลือกไว้ เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่น ก่อนจะแก้ปัญหาต้องเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนและรู้ที่ไปที่มาก่อน เป็นการกระทำที่รอบคอบสมควรและดีจริง

7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภค เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลสหรือตัดทางมาให้กิเลสเข้าครอบงำจิตใจหรือชักจูงพฤติกรรม ต่าง ๆ คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ ในแง่สนองความต้องการชีวิตโดยตรง คุณค่านี้อาศัยปัญญา เป็นเครื่องตีตราหรือวัดราคา เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงชีวิตอยู่ได้คุณค่าเทียม หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้นเพื่อเสริมราคาอาศัยค้นหาเป็นเครื่องตีตราหรือวัดราคา เช่น คุณค่าอาหารอยู่ที่ความอร่อย เสริมความสนุกสนานวิธีคิดนี้ใช้เพื่อมุ่งให้เกิดความเข้าใจและเลือก เสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต เพื่อพ้นจากการเป็นทาสของวัตถุ เป็นการเกี่ยวข้องกับปัญญาเหมาะสม

8. วิธีคิดแบบเข้าคุณธรรม เป็นการคิดถึงแต่สิ่งที่ดีมีคุณ เมื่อได้รับประสบการณ์ ไตแทนที่ จะคิดถึงสิ่งที่ไม่ดีงาม เป็นวิธีคิดที่สกัดกัน ขัดเกลากิเลสตัณหา

9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน เป็นวิธีคิดในแนวทางของความรู้ด้วยอำนาจปัญญา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นอยู่หรือเรื่องที่ล่วงไปแล้ว หรือเรื่องกาลภายหน้า ความคิดที่ไม่เป็นอยู่ในปัจจุบันคือ ความคิดที่เกาะติดกับอดีตและเลื่อนลอยในอนาคต ตกอยู่ในอำนาจอารมณ์ อาลัยอาวรณ์ สิ่งล่วงเลยมาแล้ว ฟุ้งซ่านในเรื่องที่เพื่อฝันปรุงแต่ง ซึ่งไม่ฐานแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการคิดแบบให้มองเห็นความจริง โดยแยกแยะ ออกให้เห็นแต่ละแง่ แต่ละด้านจนครบทุกด้าน ไม่พิจารณาสิ่งใด ๆ เพียงด้านเดียวหรือแง่มุมเดียวการคิดแบบกระบวนการดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิหรือความคิดที่ถูกต้อง อันเป็นก้าวสำคัญในการดำรงชีวิตบนทางสายกลาง สรุปรวมความแล้วก็คือ คิดถูกทาง ถูกวิธี มีเหตุผล การคิดนั้นก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นกุศล ดังนั้น กระบวนการในการสร้างปัญญาตามหลัก โยนิโสมนสิการ จึงเป็นเครื่องมือหล่อเลี้ยงสติและทำให้ต้องใช้ปัญญาเมื่อความคิดเป็นระเบียบ มีจุดมุ่งหมาย จิตจะตั้งมั่นอยู่กับงานที่กำลังทำอยู่นั้น หรือเรียกว่ามีสติในการทำงาน

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2549 : 9 – 23) ได้เสนอแนวคิดตามหลักพุทธธรรมไว้ว่า แหล่งที่มาเบื้องต้นของการศึกษา เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ มี 2 อย่าง คือ

1. ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจากผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอดจากอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน

และวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้อง สั่งสอนอบรมแนะนำ ชักจูงไปในทางที่ดีงาม

บุคคลที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม สามารถทำหน้าที่เป็นปรโตโมสะที่ดีมีคุณภาพสูง มีคำเรียกเฉพาะว่า กัลยาณมิตร ตามปกติกัลยาณมิตรจะทำหน้าที่เป็นผลดีประสบความสำเร็จแห่งปรโตโมสะได้ ต้องสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ผู้เล่าเรียน หรือรับการฝึกสอน อบรม จึงเรียกวิธีเรียนรู้นี้ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

2. ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจให้แยบคาย หรือการคิดถูกวิธี ความรู้จักคิดหรือคิดเป็น หมายถึงการคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญาคือการรู้จักมอง รู้จักพิจารณา สิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เรียกว่า วิธีการแห่งปัญญา

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ

สุมน อมรวิวัฒน์ (2542 : 27 – 35) ได้นำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีลักษณะดังนี้

1. ให้ผู้เรียนพิจารณาเรื่องหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่ง โดยใช้แนวทางการคิดที่แตกต่างกัน หรือหลายเรื่องหลายเหตุการณ์ สามารถเลือกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธี ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์เรื่องหรือเหตุการณ์นั้น

2. ลงมือปฏิบัติ ทดลองด้วยตนเองตามความสนใจ ความสามารถความต้องการ และปรับเป็นกระบวนการคิดของตน โดยใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

3. วิเคราะห์สื่อทางสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ สารคดี โดยใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

4. วิเคราะห์ สังเคราะห์ผลงานเป็นกลุ่มหรืองานเดี่ยวเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ

5. นำเสนอวิธีการคิดในวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในเรื่องหนึ่งๆ หรือการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าทำให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติ ตามที่คาดการณ์ไว้

6. ส่งเสริมการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัญญาเพื่อนำไปสู่การคิดที่สมบูรณ์แบบและเป็นกระบวนการ ใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการปรับเป็นพัฒนาการปัญญา

7. สัมมนาเชิงวิชาการสามารถนำไปใช้ได้ โดยผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการสัมมนาผู้สอนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น แนะนำการวิเคราะห์และปรับแนวทางการคิดที่ไม่เหมาะสมของผู้เรียน

8. ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม

9. ร่วมกันนำผลการประชุมสัมมนาไปใช้ให้เห็นจริงเป็นรูปธรรม ตามความเป็นไปได้และสามารถของการดำเนินการของผู้เรียน

10. นำสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียน ร่วมกันสร้างสื่อเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่กิจกรรมเสริมพลังความคิด

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธี แบบ โยนิโสมนสิการ ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 56)

หลักการ การจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ผู้สอนเป็นบุคคลที่จะต้องจัด สภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีคิดโดยแยบคาย เน้นให้ผู้ สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถ แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เสนอ ไว้ดังนี้

1. ชี้นำ-ชีเสริมการสร้างศรัทธา

1.1 จัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ชั้นตอนนี้ เช่น การจัดสภาพบรรยากาศในชั้นเรียน มีลักษณะดังนี้

1. ต้องมีความสงบ

2. พยายามจัดให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่ง แวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน ให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง

3. จัดสภาพในชั้นเรียนให้มีความแปลกใหม่ไม่จำเจ เช่น จัดการเรียนเป็นกลุ่มบ้าง มีการ เปลี่ยนกลุ่ม เปลี่ยนที่นั่ง

4. จัดบริเวณห้องเรียนและโรงเรียนให้สะอาดมีระเบียบและเรียบง่ายอยู่เสมอ

5. สร้างบรรยากาศ สร้างความสนใจ ตั้งใจเรียนเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียน เป็นบรรยากาศที่ ชวนให้สบายใจ ไม่มีการข่มขู่บังคับ ห้ามพูด ห้ามแสดงความคิดเห็น ห้ามลุกจากที่นั่ง แต่เน้นการสำรวม ภาย วาจาใจ ฝึกเมตตา ฝึกสมาธิอย่างง่ายฝึกให้ผู้เรียนมีสติอยู่เสมอ ให้รู้ตัวว่ากำลังทำอะไร พูดอะไร คิดอะไร

1.2 สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนผู้สอนต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตรกับผู้ เรียน คือ ต้องมีบุคลิกภาพสำรวมน่าเชื่อถือศรัทธา สง่า สะอาด แจ่มใส และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง ต้อง มีความรู้ มีคุณธรรม มีเมตตา เอื้ออาทรทำให้ศิษย์มีความรู้สึกรับสบายใจที่จะเข้ามาหาและปรึกษา ผู้สอนสั่ง สอนผู้เรียนด้วยความรักและเป็นที่ยิ่งของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้สอน จะเป็น สิ่งกระตุ้นให้ศิษย์เกิดฉันทะและวิริยะในการฝึกหัดอบรมตนเอง

1.3 ผู้สอนนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ชั้นตอนนี้ เช่น

ใช้วิธีตรวจสอบความคิด และความสามารถของผู้เรียนก่อนสอนแล้วแสดงผลการตรวจสอบให้นักเรียนได้รู้อย่างรวดเร็วที่สุด เพื่อเป็นการเสริมแรง ใ้ให้เกิดความมานะ พากเพียร ฝึกหัดอบรมตน ใช้สื่อการสอนและกิจกรรมที่น่าสนใจ

2. ชั้นสอน

2.1 ผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใช้วิธีนำเสนอที่หลากหลายและท้าทายความคิด

2.2 ชั้นสอนแนะแหล่งเรียนรู้

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งความรู้อย่างกว้างขวาง

2.3 ให้ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น

ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบโดยใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

2.4 ผู้สอนจัดกิจกรรมใ้ให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิธีต่าง ๆ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใช้คำถามอย่างเหมาะสมเพื่อใ้ให้เกิดความคิดแบบใดแบบหนึ่ง เช่น

1. คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
2. คิดแบบแยกแยะ
3. คิดแบบอริยสัจ
4. คิดแบบคุณโทษและทางออก
5. คิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม
6. คิดแบบอุปายปลูกเร้า
7. คิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน

2.5 ใ้ผู้เรียนฝึกสรุปประโยชน์ของข้อมูลเพื่อหาทางเลือกวิธีแก้ปัญห

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใ้ผู้เรียนฝึกกระบวนการทำงานกลุ่ม ใ้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยกันเปรียบเทียบ ประเมินทางเลือก

2.6 ใ้เรียนเลือกและตัดสินใจ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น การลงมติร่วมกันภายในกลุ่ม ฝึกความเป็นประชาธิปไตยบนพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผลปราศจากอคติ

2.7 ใ้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ฝึกปฏิบัติงานตามแผนและการบันทึกผลข้อมูลอย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นการทำงานนอกและในเวลาเรียนโดยผู้สอนคอยสังเกตและโน้มนำ

3. ขั้นสรุป

3.1 ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสังเกตวิธีปฏิบัติ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติ

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น อภิปราย ระดมสมอง และการให้ผลย้อนกลับจากผู้สอน

3.2 ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ให้โอกาสตรวจสอบคำตอบโดยการคิดย้อนกลับไปกลับมา

3.3 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปบทเรียน

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น ใช้การอภิปรายกลุ่มช่วยกันสรุปสาระสำคัญ

3.4 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้

ตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนนี้ เช่น การ วัดผลด้วยการประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียนเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน

สรุป

การสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยกระบวนการสร้างศรัทธา นั้น อาจารย์เป็นบุคคลสำคัญในการออกแบบการสอนที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนและสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย ที่สามารถจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนได้ดี และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกคานำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง ซึ่งสามารถทำให้อาจารย์และนักศึกษามีความปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนการสอนอันดีต่อกัน นักศึกษาได้มีโอกาสคิดโดยการนำรูปแบบกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการฝึกคิดและพัฒนาเป็นกระบวนการคิด ได้แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ทั้งในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน และเกิดกระบวนการคิดอันดีงานในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

ประสิทธิ์ นิมจินดา. (2411). *การศึกษาไทย (การศึกษา 171)*. มหาสารคาม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2529). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ . (2549). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร : พิศยาม.
- พันธ์ศักดิ์ พลสารมย์. (2543). *การปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา : การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี*. รายงานการวิจัย ภาควิชาอุดมศึกษา. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2549). *นวัตกรรมการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยไทย*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (2543). *ห้วงก้นกับการพัฒนานิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, .
- ลักขณา สรวิวัฒน์. *การคิด*. (2549) กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์.
- วศิน อินทสระ. (2534). *“พุทธวิธีสอน”*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2551). *การเลือกวิธีการสอนระดับอุดมศึกษา*. ข่าวสารวิชาการ. คณะเภสัชศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, .
- _____ . (2524). *“ลักษณะและธรรมชาติของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา”*. ใน รายงานการประชุมทางวิชาการ เรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2518). *หลักการอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด. .
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2542). *หลักการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา*. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 12 (1) : 27-35 ; มีนาคม-เมษายน, .
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2551). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา*. ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพฯ : การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *รูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542). *ชุดพัฒนากระบวนการเรียนการสอนครูอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พุทธวิธีการบริหารกับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในสถานศึกษา

แสงอาทิตย์ ไทยมิตร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

อีเมล: khoondan2524@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะทางจริยธรรมของภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่าง ภาวะผู้นำกับภาวะผู้ตามที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมากำหนดเป็นวัฒนธรรมเพื่อ การเปลี่ยนแปลงองค์กร ทำให้เห็นว่า องค์กรจะเกิดความเปลี่ยนแปลงได้จะ ต้องอาศัยการกำหนดวิสัยทัศน์ในการเอื้อเพื่อการแบ่งปันผลประโยชน์ การกำหนดคุณลักษณะทางวาจาที่ดีต่อกัน การวางรากฐานในการช่วยเหลือผู้ที่มีความดี ให้ปรากฏโดยไม่เลือกเฉพาะตำแหน่งที่สูงๆ แต่ให้ความสำคัญกับการรักษาคนดีไว้ให้ ได้ และการตั้งตนเองไว้ในฐานของความเสมอภาคแก่ทุกคนไม่มีสิทธิ์เหนือเพื่อนร่วมงาน รวมทั้งการบริการสาธารณะจะต้องไม่เลือกที่รักมักที่ชังจนสามารถสร้างความ พึงพอใจแก่ประชาชนทั่วกัน

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การบริหาร, จริยธรรม, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

Buddhist Principle on Administration and Buddhist Ethics Leadership

Saeng-a-thit Thaimit

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

E-mail: khoondan2524@gmail.com

ABSTRACT

In Buddhism, there are the principles about the characteristics of leadership, ethical guidelines, especially the relationships between leadership and followers. The organizations will be required to change the vision of generousness to share the benefits, the defining feature of a word to each other. The foundation of helping those who are good to appear, without the high position, but with a focus on keeping people well and set self in the base of the equality of all people no rights over their peers. The public service need not choose love or hatred, but generally the leaders should make followers satisfy .

Keywords: Buddhist Principles, Administration, Ethics, Buddhist Leadership

บทนำ

ภายใต้ของโลยุคใหม่ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้เกิดการปรับตัว และปรับระบบต่างๆ ในการทำงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อการก้าวไปสู่ความทันสมัยในเชิงการบริหารจัดการองค์กรรัฐได้อย่างมั่นใจ และตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรเพื่อความอยู่รอดในยุคที่มีการแข่งขันในรูปแบบการทำงานคล้ายกับบริษัทหรือเอกชน ทำให้ภาวะผู้นำของรัฐจำเป็นจะต้องมองโลกต่างๆ อย่างเป็นระบบให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กรที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของ ประชาชนในพื้นที่หรือท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อความผาสุกและการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างที่ดีเหมาะสมกับ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมของประชาชน ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กรของรัฐมีความสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การไปสู่ความทันสมัยที่ประชาชนต้องการจึงต้องปรับเปลี่ยนบริบทการบริหารจัดการโดยเฉพาะการพัฒนาจริยธรรมที่จะ ทำให้เกิดการยอมรับ และสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาพร้อมทั้งประชาชนทั่วไปให้มีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในแบบฉบับที่ควรจะเป็น ฉะนั้น ภาวะผู้นำในอดีตที่ผ่านมาไม่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงองค์กรของรัฐที่เป็นรูปแบบค่อยเป็นค่อยไปจึงทำให้ไม่สามารถจะ ทำให้เกิดการรองรับความต้องการของประชาชนที่เพิ่มมากยิ่งขึ้นจึงก่อตัวเป็นปัญหามากมายตามมาในรูปแบบของการบริหารจัดการ เช่น ปัญหาเชิงโครงสร้างขององค์กร ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่นในวงราชการ ปัญหาภาคการเมืองที่คุม อำนาจฝ่ายบริหาร ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มประชาชน ปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอ ปัญหาตัวภาวะ ผู้นำที่ขาดความรับผิดชอบ เป็นต้น ซึ่งในการวิเคราะห์บทความชิ้นนี้พยายามที่จะมองปัญหาทั้งหมดว่าสามารถแก้ไขได้ด้วยการพัฒนาจริยธรรมของภาวะผู้นำที่มองถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง และ มุ่งไปสู่การปรับเปลี่ยนองค์กรให้เป็นองค์กรที่มีวิสัยทัศน์ มีค่านิยมองค์กรที่ดี มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในรูปการกระจายอำนาจ และการสร้างแรงบันดาลใจหรือการถ่ายทอดเป้าหมายไปสู่บุคลากรให้มี ประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนามาช่วยในการเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลง องค์กรให้เกิดความมั่นใจโดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่น้อมนำองค์กรของรัฐไปสู่องค์กรที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น (สามารถ บุญรัตน์, 2558, น. 364)

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีคำเรียกที่ใช้กันอยู่หลายคำ อย่างเช่น ภาวะผู้นำเชิง ปฎิรูป ภาวะผู้นำเชิงแลกเปลี่ยน ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยน ภาวะผู้นำเชิงบาร์มี ภาวะผู้นำเชิงบันดานใจ ภาวะผู้นำเชิงสัญลักษณ์ เป็นต้น ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญทางความเป็นผู้นำได้แยก ความแตกต่างระหว่างผู้นำแบบรักษากร และผู้นำเชิงปฏิรูป โดยกล่าวว่า ผู้นำแบบรักษากรณ์จงใจให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามระดับที่คาดหวังไว้ ด้วยการช่วยเหลือให้พวกเขาบรรลุเป้าหมาย และสร้าง ความเข้าใจว่าความต้องการและรางวัลที่พวกเขาต้องการจะถูกเชื่อมโยงกับความสำเร็จของเป้าหมาย อย่างไรก็ตามความเป็นผู้นำแบบรักษากรณ์จะถูกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความเป็นผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ซึ่งความเป็นผู้นำในลักษณะนี้จะผูกพันอย่างใกล้ชิดกับทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงเส้นทางเป้าหมาย ทฤษฎี ความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ที่ได้กล่าวมาแล้วจะเป็นวิธีการศึกษาความเป็นผู้นำรักษากรณ์ด้วย ใน ทางตรงกันข้ามผู้นำเชิงปฏิรูปจะสนใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานสูงกว่าความคาดหวังปกติ ด้วยการ บันดาลใจพวกเขาให้มุ่งภารกิจที่กว้างขึ้น โดยการมุ่งเป้าหมายระดับสูง

แทนที่จะเป็นเป้าหมายระดับต่ำ และการมีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของพวกเขาที่จะบรรลุภารกิจที่ระบุ โดยผู้ติดตามแนวคิดของเบส ปัจจัยหรือองค์ประกอบของความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปมี 4 ด้าน คือ 1) การใช้บารมี 2) การบันดาลใจ 3) การกระตุ้นความคิดเห็น และ 4) การพิจารณาส่วนบุคคลภายใน (สมยศ นาวิการ, 2540 อ้างถึงใน สามารถ บุญรัตน์, 2558, น.365) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หากในลักษณะความหมายของภาวะผู้นำแห่งการปรับเปลี่ยน หรือภาวะ ผู้นำเชิงปฏิรูปจะพยายามเปลี่ยนแปลงทั้งองค์กรจากสภาวะหรือวัฒนธรรมหนึ่ง ไปเป็นสภาวะหรือ วัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปจะเกี่ยวพันกับความเป็นผู้นำเชิงบารมีสูงมาก เพราะผู้นำเชิงปฏิรูปจะสร้างความรู้สึกรักของใจ และความศรัทธาที่เข้มแข็ง ดังนั้นเขาสามารถกระตุ้นการปฏิรูปหลายอย่างภายในวัฒนธรรมขององค์กรได้ ผู้นำเชิงปฏิรูปจะปฏิบัติงานที่สำคัญหลายอย่าง ผู้นำเชิงปฏิรูปจะเพิ่มความตระหนักของผู้ตามต่อปัญหาและผลที่ตามมาของปัญหาขององค์กร สมาชิกองค์กรจะต้องเข้าใจปัญหาที่มีลำดับความสำคัญสูงต่อองค์กร ผู้นำเชิงปฏิรูปจะสร้างวิสัยทัศน์ของสิ่งที่องค์กรควรจะเป็น โดยสร้างความผูกพันต่อวิสัยทัศน์นั้นทั่วทั้งองค์กร และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งองค์กรที่สนับสนุนวิสัยทัศน์องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการปฏิรูปมีหลายอย่างคือ 1.การสร้างวิสัยทัศน์ (Visioning) คือ ความสามารถของผู้นำที่จะสร้างวิสัยทัศน์หรือมองอนาคตขององค์กรอย่างชัดเจน การสร้างวิสัยทัศน์อาจจะมีรูปแบบมากกว่าหนึ่งอย่าง แทนที่จะเรียกร้องให้ บุคคลทุกคนภายในองค์กรมุ่งไปตามแผนที่เส้นทางวิสัยทัศน์ของผู้นำ ผู้นำเชิงปฏิรูปอาจพยายามให้ บุคคลแต่ละคนมีวิสัยทัศน์ของเขาเอง ดังที่ ผู้บริหารคนหนึ่งได้กล่าวว่า ผู้นำรับผิดชอบไม่เพียงแต่การมีวิสัยทัศน์เท่านั้น แต่จะต้องรับผิดชอบกระบวนการของการสร้างวิสัยทัศน์ทั่วทั้งองค์กรอีกด้วย 2.การสร้างค่านิยม (Valuing) คือ ผู้นำจะกำหนดค่านิยมพื้นฐานของการปฏิรูปองค์กรขึ้นมา ค่านิยมเหล่านี้จะถูกใช้เป็นแบบจำลองโดยผู้นำและได้ถูกยึดถือไว้อย่างสม่ำเสมอเมื่อผู้นำและผู้ตามมุ่งที่จะบรรลุวิสัยทัศน์ ค่านิยม พฤติกรรมของผู้นำจะถูกรู้สึกทั่วทั้งองค์กร และมุ่งไปสู่การปฏิบัติทั่วทั้งองค์กร ด้วย 3.การถ่ายทอดและการบันดาลใจ (Articulating and Inspiring) คือ ความสามารถของ ผู้นำในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้เป็นถ้อยคำเชิงปฏิบัติที่เห็นได้ชัด และมีคุณสมบัติที่เราใจผู้ตาม หรือทำให้ พวกเขาต้องการร่วมทีมงาน 4.การกระจายอำนาจและการติดต่อสื่อสาร (Empowering and Communication) หัวใจของความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปคือ ความสามารถของผู้นำที่จะบันดาลความเชื่อของผู้ตามว่าพวกเขา สามารถมีส่วนร่วมช่วยอย่างสำคัญต่อการบรรลุวิสัยทัศน์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจให้แก่ผู้ตามด้วย การให้พวกเขามีความรู้สึกรู้สึกว่าตัวพวกเขามีคุณค่า และช่วยให้พวกเขาได้ใช้ขีดความสามารถส่วนบุคคลอย่างเต็มที่ เพื่อที่จะเผชิญกับความท้าทายกับสิ่งใหม่ๆ

ผู้นำจะพัฒนาผู้ตามด้วยการแก้ปัญหาาร่วมกัน และการ มอบหมายงานซึ่งจะช่วยให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นตนเองสูงขึ้น การกระจายอำนาจจะถูกสนับสนุนด้วยความ เต็มใจของผู้นำที่จะทำงานร่วมกันภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสำคัญต่อคนไทยส่วนใหญ่ที่ยังมีความเข้าใจในเรื่องผู้นำ หรือ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไม่ค่อยตรงกับที่ทั่วโลกเขายึดถือกัน คนไทยมักจะยึดถือค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง “ผู้นำ” ไม่ใช่ผู้ที่จะนำคนอื่น แต่ผู้นำที่ดีคือผู้ที่ผู้ผู่อันอยากเดินตาม นั้นหมายถึงว่าลักษณะการเป็นผู้นำนั้นไม่ได้มา จากตัวเอง หรือตั้งตัวเอง แต่ต้องมีคนอื่นที่เขาารู้สึกว่าเราเป็นผู้นำ โดยเกิดจากความศรัทธาในตัวเรา การ ที่จะสร้างความศรัทธา

ได้นั้นจะต้องเกิดจากพฤติกรรมการดำเนินชีวิต และสิ่งๆที่ผู้หนึ่งสร้างสรรค์มาเป็น เวลาช้านาน ไม่ว่าจะป็น นำเรื่องของคำพูด พฤติกรรม หรือการกระทำใดๆ ซึ่งอยู่บนมูลฐานของคุณธรรม และจริยธรรม การที่ เป็นผู้นำได้และเป็นผู้ที่น่าที่ยั่งยืน สิ่งที่เขาไม่ได้ก็คือ ความรู้สึกผิด ความรู้สึกชอบ รู้สึกควรไม่ควร โดยสิ่ง ซึ่งควบคุมการกระทำของตนเองนั่นก็คือ คุณธรรมและจริยธรรม (ธงชัย สิงอุดม, 2546) ที่สามารถเป็นต้น แบบของบุคลากรในองค์กรได้อย่างสง่างามการเปลี่ยนแปลงองค์กรรัฐในปัจจุบันมาจากสภาพปัญหาที่ ทับถมมายาวนานก่อนเป็นวิกฤติเชิงการบริหารงานทำให้เกิดล้มซ้ำและความเชื่อมั่นคงของประชาชนอย่าง มาก ซึ่งภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้อง เปลี่ยน “วิกฤติ” ให้เป็น “โอกาส” ของการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไข ปัญหา และอาจจะต้องปรับรื้อระบบ ขนานใหญ่เพื่อให้เข้าสู่ระบบอย่างเป็นจริง ภาวะผู้นำที่ต้องการในการ เข้ามาแก้ไขภาวะวิกฤติได้แก่ 1) ผู้นำจะต้องมีหลักการ เป็นแบบอย่างที่ดีขององค์กร เพื่อให้ผู้คนในองค์กร มีพฤติกรรมและ การปฏิบัติที่ดีตามอย่าง อันจะก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในสังคมได้โดยรวม โดยหลักการ ที่ว่านี้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความมีศักดิ์ศรี และความยุติธรรม 2) ผู้นำที่มีความรู้และวิสัยทัศน์ที่จะระดม สรรพกำลังโดยการสร้างบรรยากาศของคนในองค์กร ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ให้เกิดขึ้นแก่องค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพันธสัญญา ร่วมกันที่จะฟันฝ่าเพื่อให้บรรลุถึงหลักชัยที่ได้ปัก ร่วมกันไว้ ซึ่งถือว่าเป็นคุณภาพสุดยอดของการร่วมทีม (team work) ที่ให้พลังเหนือกว่าการสั่งการใดๆ 3) เป็นผู้นำนักปฏิบัติที่สามารถจัดการข้ามขอบเขตองค์กรของตนเอง หรือภาวะผู้นำที่ทำให้ ขอบเขตของ องค์กรจางหายไป และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยสร้างสิ่งที่ดีกว่ามากขึ้นเรื่อยๆ โดย ปลดปล่อยสิ่งที่ไม่ ดีค่อยๆ จางหายไป 4) ผู้นำผู้สร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงาน ไม่ว่าจะป็นความกล้าที่จะทำให้เกิดการ เปลี่ยน แปลงพร้อมที่จะเผชิญปัญหาที่จะตามมา มีความมุ่งมั่นที่จะให้ผลสำเร็จเกิดขึ้น มีการใฝ่ที่จะเรียนรู้ สิ่ง ใหม่ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือว่าการสร้างสภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของคนในองค์กร ให้เอื้อ ต่อ การสร้างสรรค์ระบบที่ดีกว่าให้เกิดขึ้น กล่าวได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะมีชื่อเรียก ที่แตกต่างกันออกไป แต่โดยนัยจะ คล้ายๆ กันทำให้เห็นว่าการมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะสามารถนำไป การเปลี่ยนแปลงในองค์กรรัฐโดย เฉพาะการเปลี่ยนแปลงเชิงภารกิจที่สามารถจะตอบสนองต่อการบริกา สาธารณะของประชาชนได้อย่าง มั่นคง (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุพลักษณ์ สมิตะสิริ, 2540)

อีกทั้งแนวคิดการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ผนวกรวมกับจริยธรรมที่ฝ่ายบริหารต้องเห็น ประโยชน์สุขของประชาชนเป็นเป้าหมายที่สำคัญจะออกมาในรูปของกระบวนการปฏิรูปองค์กรเพื่อความ ชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ภายในองค์กรรัฐองค์ประกอบภาวะผู้นำมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ บรรลุ เป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว นั่นก็คือ การสร้างวิสัยทัศน์ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในโลกและระบบ การปฏิบัติ งานได้อย่างรอบคอบมุ่งไปสู่ความทันสมัยให้มีปัจจัยทางการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคลากรใน องค์กรอย่าง เต็มที่ การสร้างค่านิยมหลักและค่านิยมรองที่องค์กรรัฐต้องการและสามารถจะปฏิบัติได้ ในเชิงรูปธรรมแต่ ภาวะผู้นำจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี การถ่ายทอดหรือสามารถจะบันดาลใจให้กับคนใน องค์กรได้มีแรงใจ ที่จะสามารถยึดค่านิยมและเป้าหมายหลักขององค์กรรัฐอย่างไม่เสียดุลมการณ์ของ ตนเอง และการกระ จายอำนาจและติดต่อสื่อสาร ซึ่งต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเดิมๆ ที่ยังขาด ประสิทธิภาพในการ บริหารจัดการทั้งหมดให้บุคลากรในองค์กรได้มีความคิดที่สร้างสรรค์ในอำนาจที่ตนเองมีสิทธิที่จะกระทำ

ได้ การถ่ายทอดวิสัยทัศน์และค่านิยมไปสู่บุคลากรรวมทั้งการเชื่อมโยงไปสู่องค์กร ภายนอกในรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่สามารถหวังผลดีต่อภารกิจ ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะช่วย บุคลากรในองค์กรรัฐเกิดความมั่นใจ เชื่อมั่นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้มีศรัทธาและปฏิบัติตามหาก ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นแบบอย่าง เป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติตนเองที่ดี

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กรเชิงพุทธ

การบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยวิทยาการบริหารจัดการ เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และสิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวไกล คือมองการณ์ไกล” วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกในองค์กรยอมรับ และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือ วิมุตติ (ความหลุด พ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันทใดธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติรส ฉันทนั้น”

พุทธวิธีการบริหารกับจริยธรรมภาวะผู้นำ

การศึกษาพุทธวิธีการบริหารในครั้งนั้นขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวก เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ดังนั้น เมื่อพิจารณาพุทธวิธีบริหารในประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการกำกับดูแล ตามลำดับดังต่อไปนี้

(1) พุทธวิธีในการวางแผน คือ การใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจให้ชัดเจน เพื่อให้สมาชิกได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุด

หมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้

(2) พุทธวิธีในการจัดองค์กร คือ การกระจายอำนาจ การให้ความเคารพซึ่งกันและกัน หมายถึง ลูกน้องต้องให้ความเคารพหัวหน้า ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน และการใช้คนให้เหมาะกับงานในองค์กร

(3) พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล คือ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร การจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถ มีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ นั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ

(4) พุทธวิธีในการอำนวยการ คือ การสื่อสารเพื่อการบริหารการดำเนินงาน ใช้หลัก 4ส. ได้แก่ 1) สันติสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย 2) สมาทพนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง 3) สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย และ 4) สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน และความสามารถในการจงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรง สอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถากาโร) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถากาโร) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่ทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำ ความดี ซึ่งเรียกว่าอธิปไตย 3 ประการดังนี้ 1) อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง 2) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง 3) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

(5) พุทธวิธีในการกำกับดูแล คือ การควบคุม การกำกับดูแลสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลองค์กรเป็นอย่างมาก ดังที่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน ทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ 10 ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไร้ อยางอายุ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

สรุปว่า พุทธวิธีการบริหารและจริยธรรมภาวะผู้นำ ยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นที่ตั้งเป็น อัตตาธิปไตย (การถือตนเองเป็นใหญ่) และโลกาธิปไตย (การถือคนอื่นเป็นใหญ่) (พระครูจิริธรรมธัช (จิระธมโม/ศรีหงษ์ทอง, 2553 อ้างใน <https://mlmg9999g.wordpress.com>)

พุทธวิธีการภายใต้จริยธรรมการบริหาร: เครื่องมือแห่งความสำเร็จ 4 ข้อ (ปลิตธิธัมมุปกรณกถา)

ในทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อเราพิจารณาถึงองค์ความรู้การบริหารเชิงพุทธแล้วสามารถนำหลักการมาประยุกต์ใช้ เพื่อบริหารจัดการองค์กร ให้บรรลุเป้าหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำหลักธรรมมาใช้นั้นมีหลักต่าง ๆ ดังนี้ หลักธรรมที่ใช้ประกอบกับการดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จมี 4 ประการ คือ

1. ศรัทธา ทำให้ข้ามโอชะได้
2. ความไม่ประมาท ทำให้ข้ามอรรณพได้
3. ความเพียร ทำให้ล่วงทุกข์ได้
4. ปัญญา ทำให้บริสุทธิต่างได้

ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรคอาฬวกสูตร ยักขสังยุต ได้แสดงเกี่ยวกับเรื่องว่า ด้วยเครื่องมือแห่งความสำเร็จ 4 ดังนี้ “ความว่า คนจะข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา จะข้ามอรรณพได้ด้วย ความไม่ประมาท จะล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร จะบริสุทธิต่างได้ด้วยปัญญา”

1. ศรัทธาที่อธิบายความว่าคนจะข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา หรือศรัทธาทำให้ข้ามโอชะได้นั้นในการทำงานอะไรถ้าคนเราหรือผู้ทำงานนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองกระทำผลของงานก็จะไม่สำเร็จ แต่เมื่อเราทำด้วยความเชื่อมั่นว่าการกระทำในสิ่งนั้น ๆ เมื่อสำเร็จแล้วจะได้ผลตามที่ตนคิดเหล่านี้โดยไม่มีข้ออุปสรรค ความเชื่อเหล่านี้จะข้ามพ้นอุปสรรคไปได้

2. ความไม่ประมาท ทำให้ข้ามอรรณพได้ความหมายว่า การบริหารงานต่าง ๆ ถ้าเราทำด้วยความไม่ประมาทพิจารณาถึงเหตุผลคอยระมัดระวังจะทำให้งานเรียบร้อย ความประมาททำให้เกิดความผิดพลาดและมีปัญหาตามมาหลาย ๆ อย่าง การจะก้าวไปสู่ความสำเร็จต้องไม่มองข้ามปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีปัญหาแล้วต้องรีบแก้ไขหาทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา การมองปัญหาว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่รีบหาทางแก้ไขหรือป้องกันถือว่ามีความประมาทความสำเร็จของงานจะไม่ราบรื่นหรือไม่สำเร็จตามเป้าหมายได้ดังนั้นหลักความไม่ประมาทจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการที่ผู้นำหรือผู้บริหารต้องมีความตระหนักรู้อยู่เสมอ

3. ความเพียร ทำให้ล่วงทุกข์ได้หมายความว่า ความเพียรคือหัวใจสำคัญของการทำงานผู้นำหรือผู้บริหารเมื่อเจอปัญหาแล้วไม่อดทนไม่มีความเพียรพยายามที่จะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นก็จะพบแต่ความทุกข์ใจ ผู้นำหรือผู้บริหารที่เข้าใจสภาพปัญหาแล้วคอยเพียรพยายามแก้ไขด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ตัวเองตั้งไว้ถึงแม้จะพบอุปสรรคปัญหาที่ยังไม่ถอยในที่สุดก็จะประสบความสำเร็จ ดังนั้นความเพียรจึงได้ชื่อว่า ทำให้ล่วงทุกข์ได้

4. ปัญญา ทำให้บริสุทธิต่างได้ หมายความว่า การบริหารงานต่าง ๆ ของผู้นำต้องใช้ปัญญาพิจารณาใตตรง มองให้ทะลุในปัญหาทุกด้าน

สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ประกอบดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จหรือที่เรียกทั่วไปว่า ปลิตธิธัมมุปกรณกถาหรือธรรมเป็นเครื่องมือแห่งความสำเร็จมี 4 ประการ คือ ศรัทธาทำให้ข้ามโอชะได้ ความไม่

ประมาททำให้ข้ามอรรถนพได้ ความเพียร ทำให้ล่วงทุกข์ได้ และปัญญาทำให้บริสุทธิ์ได้ บุคคลทั้งหลายควรมีเครื่องมือทั้ง 4 ประการจะทำให้ประสบความสำเร็จได้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบ ต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่าง เดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ยังขาดอะไรบางอย่าง ที่เป็นนามธรรม ที่เกี่ยวกับมนุษย์ ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2559) ฉะนั้นการบริหารองค์กรรัฐในปัจจุบันจำต้องอาศัยภาวะผู้นำที่มีความเก่งทั้งการนำพาทิศทางการดำเนินงาน กำหนดวัฒนธรรมองค์กรและการบริหารในเชิงกลยุทธ์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้รับกับความเปลี่ยนแปลงของโลก และตอบสนองต่อความต้องการของภาคประชาชนที่เข้ามารับการบริการหรือมาติดต่อประสานงานให้ได้ ได้รับความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม เสมอภาค และยุติธรรม ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในทัศนะทางพระพุทธศาสนาถ้าพิจารณาในแง่ความหมายของพระพุทธ ศาสนา พรหมจริยะ ก็แปลว่าจริยธรรมอันประเสริฐ หมายถึง จริยธรรมที่เป็นระบบของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ ตามหลักพระพุทธศาสนา มรรคหรือมัชฌิมาปฏิปทา คือ ระบบจริยธรรมระบบความ ประพฤติ หลักคำสอนและหลักเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) , 2541). ในองค์กรรัฐในลักษณะความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้นำกับผู้ตามที่จะต้องสร้างความประพฤติแก่กันให้ เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่เรียกว่า “หลักมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร”หรือที่เรียกว่า “หลักสังคหวัตถุธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539).

การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการบริหารและจริยธรรมผู้นำเชิงพุทธ

การประยุกต์จริยธรรมของภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กรในโลกแห่งการ ปฏิรูปในระบบราชการทำให้เกิดการปรับภารกิจ โครงสร้างทางอำนาจ กลไกการปฏิบัติ รวมไปถึงวิสัย ทัศน์ของภาวะผู้นำองค์กรรัฐที่จะสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจของประชาชน และบุคลากรในองค์กรนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งวัฒนธรรมองค์กรจะช่วยให้เกิดภาวะในสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของ ประชาชน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ผู้เขียนได้นำมาศึกษาอันเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการวางวิสัยแห่ง การบริหารแบบสมัยใหม่ที่ยังคงมุ่งไปสู่คุณค่า และความสุขของความเป็นมนุษย์ในการปฏิบัติงานได้มี ประสิทธิภาพ ดังนั้น การประยุกต์หลักพุทธธรรมที่นำมาศึกษาจะสามารถจะประยุกต์ใช้อย่างไรที่สามารถ จะปรับเปลี่ยนองค์กรไปสู่ความสำเร็จต่อเป้าหมายที่วางไว้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องกำหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมแบบสัมพันธ์ภาพมากที่สุดซึ่งจะเห็นได้ว่า การนำหลักสัมพันธ์ภาพมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดวิสัยทัศน์จะเป็นในการเปลี่ยนแปลงองค์กรรัฐจะสามารถทำให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุขลดภาวะความเครียด ลด

ความขัดแย้ง ความการแข่งขันในเชิงแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่อยู่ในกฎเกณฑ์ซึ่งจะสร้างกระบวนการของกิจกรรม โครงการ และการฝึกอบรมร่วมกันบ่อยๆ เช่น การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรม หรือโครงการออกพื้นที่ต่างๆ ในการช่วยเหลือสังคม การจัด โครงการ ทัศนศึกษาทั้งในประเทศและนอกประเทศ การจัดโครงการกีฬาสัมพันธ์ เป็นต้น กิจกรรม เหล่านี้จะต้องมีผู้นำองค์กรรัฐออกไปทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อความใกล้ชิดสนิทกับผู้ตามและเพื่อให้ เกิดการศึกษาเรียนรู้พฤติกรรมของบุคลากร จนสามารถหาแนวทางในการพัฒนาบุคลากรได้ตามความ เหมาะสม

2. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องปรับโครงสร้างทางอำนาจ และกลไกให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในองค์กรตามแบบแนวระนาบเพื่อส่งเสริมหลักมนุษยสัมพันธ์หรือการกระจายอำนาจไปสู่ระบบทีมงานให้มากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่า การปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจากแนวตั้งไปสู่แนวราบจะช่วยให้เกิดความ เป็นกันเองหรือการบริหารแบบเป็นที่ เป็นน้องกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในองค์กรรัฐในประเทศไทยที่มี วัฒนธรรมชอบความเป็นอิสระทางการทำงาน จะช่วยให้ระบบการสร้างจินตนาการไม่ถูกบังคับให้เหมือน กันเครื่องจักร ซึ่งสามารถจะสร้างสรรค์ผลงานได้มากเพราะการปฏิบัติงานมีการควบคุมมากเกินไปก็ยิ่ง ทำให้ภาวะความเครียดสะสมจนนำไปความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกจึงไม่สามารถจะผลิตผลงาน ออกมาสู่องค์กรรัฐที่มีคุณภาพ ดังนั้น การกำหนดโครงสร้างทางอำนาจควรที่จะมองถึงกลไกต่างๆ ที่จะ สร้างบุคลากรให้มีวัฒนธรรมแบบเป็นที่ เป็นน้อง และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างภาวะผู้นำกับภาวะ ผู้ ตามในองค์กรรัฐมากกว่าอำนาจของการสั่งการและการบังคับบัญชาจากส่วนบน

3. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องสร้างค่านิยมพื้นที่ให้สามารถเกิดช่องทางแห่งการช่วยเหลือ เอื้อเพื่อต่อกันได้อย่างเป็นระบบจะเห็นได้ว่า การกำหนดค่านิยมหลักให้องค์กรรัฐส่วนใหญ่จะมองไปที่ หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม หรือระเบียบวินัยของข้าราชการ ซึ่งการปฏิบัติงานจะต้องมีความถูกต้องชัดเจน รวมไปถึงการยึดถือหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน แต่ทั้งนี้ค่านิยมดังกล่าวอาจมองว่าจะเป็นผลของ วัฒนธรรมองค์กรรัฐที่กำหนดด้วยโบนัส และสวัสดิการหากไม่มีผลงานให้ปรากฏ หรือไม่มีผลงานเกิดขึ้น ในรอบปีก็จะได้ไม่ได้รับการเลื่อนขั้น การปรับฐานเงินเดือน เป็นต้น ซึ่งบางสถานการณ์อาจมองได้ว่า แรง จูงใจเหล่านั้น มิได้เป็นคำตอบสำหรับค่านิยมที่บุคลากรให้ความสำคัญในการเดินตามค่านิยมที่ตั้งตามใน ทุกๆ ขององค์กรรัฐ ฉะนั้น ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องมองให้มีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลกว่านั้น กล่าวคือ การวางระบบค่านิยมในการส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือ เอื้อเพื่อซึ่งกันและกันได้อย่างเหมาะสมในฐานะ เพื่อนร่วมงาน การจัดสวัสดิการจะต้องมองถึงความสำคัญของผู้ที่เป็นคนดี เป็นผู้ที่เสียสละให้กับองค์กร มากกว่าให้ความสำคัญไปที่คนเก่งที่มีบทบาทตำแหน่งสูงๆ เพราะในระบบองค์กรรัฐจะเห็นระบบชนชั้น มากมาย หากภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไม่เห็นคุณค่าของความคิดของผู้ที่เสียสละตนเพื่อคนอื่น จะทำให้ผู้ที่ เสียสละเกิดความท้อแท้ไม่ยากที่จะทำความคิดต่อไป ดังนั้น การกำหนดค่านิยมจะต้องให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับคุณธรรมมากกว่าความเก่ง เพราะความเก่งสามารถจะพัฒนา ฝึกอบรมให้มีขึ้นได้ แต่ความ ดี จะต้องเกิดจากความมีจิตสำนึกรักในองค์กรรัฐนั้นๆ และเปิดช่องทางสำหรับการช่วยเหลือ การแบ่งปัน การจัดสรรผลประโยชน์โดยไม่ได้มองไปที่ตำแหน่งสูงๆ แต่จะต้องมองไปที่บุคคลที่มีน้ำใจมากกว่า 4. ภาวะ ผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องวางมาตรฐานแห่งการประพฤติของบุคลากรในองค์กรรัฐให้มีความ เสมอภาคในการ

บริหารสาธารณะแก่ประชาชนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังต่อผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับ กลไก โครงสร้าง การบริหาร และวัฒนธรรมที่บุคลากรมีจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าของมนุษย์อย่างเท่าเทียมไม่เลือกแบ่งชนชั้น สีผิว การศึกษา เชื้อชาติ และศาสนา เป็นต้น แต่อาศัยความเป็นข้าราชการที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของในหลวงที่มีความรักในประชาชนอย่างที่สุด จะเห็นได้ว่า การวางมาตรฐานแห่ง ความประพฤติจะเป็น มิติของวัฒนธรรมองค์กรรัฐที่จะต้องเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นโดยรวดเร็วเพราะที่ผ่านมาการเลือกบริการ สาธารณะยังมีวัฒนธรรมแบบเก่าๆ อยู่มากทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงบริการ สาธารณะอย่างเต็มที่ ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะต้องมองเห็นถึงพฤติกรรมที่สามารถยึดจิตใจของ บุคลากรและประชาชนไว้ได้ โดยการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น การออกมาต้อนรับประชาชนให้มีจิตใจ ที่ยินดีด้วยตนเองเป็น ครั้งคราวในยามที่ไม่มีภารกิจอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสัปดาห์ละ 2 วันที่จะช่วยสร้าง บรรทัดฐานในการบริการ สาธารณะให้ประชาชนเกิดความพอใจ และเกิดความสุขในการรับบริการใน องค์กรรัฐนั้นๆ และแน่นอนว่า การปฏิบัติอย่างนั้นเกิดเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคลากรได้เห็นวิธีการใน การปฏิบัติตนต่อประชาชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ มีความเสมอภาคไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำจะต้องไปสู่การ สร้างสัมพันธภาพในองค์กรรัฐมากยิ่งขึ้นเพราะการมุ่งผล สัมฤทธิ์มากเกินจะทำให้เกิดภาวะความเครียดแก่ บุคลากรจะทำให้การการปฏิบัติงานด้วยคุณภาพไปด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับการวางวิสัยทัศน์ของภาวะผู้นำที่ปรับ โครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการสร้างการช่วยเหลือผู้ กระทำความดี ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่องค์กรรัฐ รวมทั้งการเปิดช่องทางสำหรับการช่วยเหลือระหว่าง กันได้เพราะการปฏิบัติงานร่วมกันหากไม่มีช่วยเหลือ จะทำให้บุคลากรมีความเห็นแก่ตัว ไม่ก่อให้เกิดความ เหนียวแน่นในเชิงของการดำเนินชีวิตที่เป็นจริง การ ปรับบทบาทตนเองไปสู่การเป็นต้นแบบหรือแบบ อย่างที่ดีทางพฤติกรรมให้กับผู้ตามได้ยึดถือปฏิบัติทั่ว ทั้งองค์กรที่เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะความมีคุณธรรมที่ยอมรับการปฏิบัติในการ บริการสาธารณะแก่ประชาชนให้ได้รับความพึง พอใจอย่างที่สุด

จริยธรรมของภาวะผู้นำเชิงพุทธสามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์กรรัฐไปสู่องค์กรที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งมนุษย์สัมพันธ์ในองค์กรรัฐจนสามารถเกิดสัมพันธภาพ ระหว่างภาวะผู้นำกับภาวะผู้ตามในองค์กรได้อย่างแท้จริง การกำหนดค่านิยมให้กับบุคลากรจะต้อง มีการ ปรับโครงสร้างทางอำนาจการบริหารไปสู่ความเป็นระบบที่งานโดยมองไปที่ความมีอิสระทาง ความคิด และสร้างระบบจินตนาการให้กับบุคลากรได้ปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับองค์กรรัฐสามารถจะลด ความเครียด ความขัดแย้ง และเพิ่มความมั่นคงให้กับอาชีพที่มีกลไกการกระจายอำนาจแบบที่น้อยมาก ขึ้น กำหนดกำหนดค่านิยมให้กับองค์กรรัฐจะเป็นวัฒนธรรมแห่งการช่วยเหลือ จุนเจือไปตามลักษณะของ คุณธรรมมากกว่าความเก่งหรือผู้ที่ตำแหน่งสูงๆ เพราะการรักษาคนดีให้อยู่กับองค์กรนั้นจะช่วยให้องค์ รัฐ เติบโตอย่างมั่นคง และแข็งแกร่งอย่างสง่างาม เพราะภาวะผู้นำได้เห็นคุณค่าของความดีและพยายาม เปิด ช่องทางในการช่วยเหลือผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นคนดีแต่ยังประสบความลำบากโดยเฉพาะการจัดสวัสดิการ แก่ บุคลากรเหล่านั้นให้เกิดแรงใจที่จะสร้างความดีต่อไป และภาวะผู้นำจะต้องเป็นแบบอย่างในการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริการสาธารณะในองค์กรรัฐนั้นๆ ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองก่อน แล้วจึง กำหนดเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานอย่างมีความเสมอภาค เป็นธรรมไม่เลือกที่รักมักที่ชังหรือไม่เลือก ปฏิบัติต่อผู้หนึ่งผู้ใด (สามารถ บุญรัตน์, 2558, น.371 - 373)

บรรณานุกรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูจิระธรรมธัช (จิระธมฺโม). (2553). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารในการจัดการวงดนตรีหมอลำเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร, สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2558*<https://mlmg9999g.wordpress.com/>.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุลักษณ์ สมิตะสิริ. (2540). *ภาวะผู้นำความสำคัญต่ออนาคตไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทย

สมยศ นาวิการ. (2540). *การบริหารและพฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ.

สามารถ บุญรัตน์. (2558). *จริยธรรมของภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กรรัฐ*. วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย ปีที่ 2 ฉบับพิเศษเนื่องในวันเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี พ.ศ. 2558.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. *หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2558, จาก <http://www.mahathera.org/detail.php?module=article&id=7&title=03>

พุทธศาสนา: ปรัชญาแห่งชีวิต

พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ, (ชัยยันต์ จตุตถาโย)
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อีเมล: chaiyan1971@gmail.com

บทคัดย่อ

การดำเนินชีวิตตามกรอบของหลักธรรมในพุทธปรัชญา เป็นการนำชีวิตเข้าสู่เป้าหมาย ได้อย่างสมบูรณ์และถูกต้อง เป็นชีวิตที่มีองค์ประกอบจากธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติและสัจธรรมของชีวิตตามความเป็นจริง โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องก่อกำหนดการดำเนินชีวิต ได้แก่ การส่งเสริมรักษาศีล ไม่เบียดเบียนกันและกัน ปฏิบัติสมาธิทำจิตให้สงบจากความวุ่นวายสับสนที่ระคนด้วยอกุศลมูล มีปัญญา รู้จักวิถีทางการดำเนินชีวิตการประพฤติปฏิบัติกระทำความดี ปฏิบัติเพื่อกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ก็จะทำให้เข้าถึงความสุขได้ในแต่ละระดับทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, ปรัชญา

Buddhism : The Philosophy of Life

Phrakrupladsuwatthanamethakhun

Faculty of Buddhist and Phylosophy, Mahamakut Buddhist University

E-mail: chaiyan1971@gmail.com

ABSTRACT

Living in set of Buddhist philosophy’s moral principle is bringing life into the goal completely and accurately, life having elements from nature, understanding the nature and the moral truth of life in accordance with reality by grasping moral principle assisting way of life namely: observing the precepts, not encroach on each other, practice meditation to calm the mind from the chaos mingled with roots of evil, using wisdom on the way of life and doing the good conduct in action, speech and mental leading to reach the happiness both worldly and super mundane.

Keywords: Buddhism, Philosophy

พระพุทธศาสนา คืออะไร ?

ถ้าตั้งคำถามให้ผู้ที่นับถือหรือผู้รู้จักพุทธศาสนา ว่าพุทธศาสนา คืออะไร ก็คงจะได้คำตอบในหลายๆ ความหมาย เช่น

1. พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
2. พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก เพื่อความสุขของคนหมู่มาก
3. พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการพิจารณาเหตุผลและการปฏิบัติ เพื่อช่วยตัวเอง พึ่งตัวเอง
4. พระพุทธศาสนา คือ หลักคำสอนที่ว่าด้วยการค้นหาตนเอง ด้วยตนเอง โดยที่ตนตั้งอยู่ในกรอบแห่งแนวทางของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
5. พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศและประดิษฐานไว้ในโลก

การพูดถึงพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนานั้น เรามองพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็น ระบบความเชื่อและคำสอนระบบหนึ่ง ที่สอนให้บุคคลกระทำบางอย่าง และงดเว้นการกระทำบางอย่าง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ถือว่าประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์ พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาย่อมรวมเอาองค์ประกอบของศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ ศาสดา คือผู้ก่อตั้งศาสนา ศาสนธรรม คือหลักคำสอนของพระศาสดา ศาสนบุคคล คือคณะบุคคลผู้สืบทอดคำสั่งสอนของพระศาสดา ศาสนพิธี คือพิธีกรรมทางศาสนาที่พระศาสดาได้ทรงบัญญัติไว้ และศาสนสถาน คือสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พุทธศาสนาในฐานะแห่งศาสนาย่อมรวมเอาองค์ประกอบที่สำคัญของศาสนาดังกล่าวนี้อเข้าไว้ทั้งหมด พุทธศาสนาเป็นทั้งปรัชญาและการปฏิบัติ แม้จะยอมรับความมีอยู่ของเทพ แต่ก็มิได้สอนให้เชื่อในเทพผู้ยิ่งใหญ่กว่าเป็นส่วนสำคัญของศาสนา แต่กลับสอนผู้นับถือให้มีคุณธรรม เช่น ความละเอียดใจที่จะทำความชั่ว (hiri) และความเกรงกลัวที่จะทำความชั่ว (โอตตปปะ) อันเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนให้เป็นเทพแทน พระพุทธศาสนาสอนให้พุทธศาสนิกชน มีคุณสมบัติ คือ ศรัทธา ความเชื่อที่ถูกต้อง คือความประพฤติดีงาม สุตตะการหาความรู้ จาคะ การเอื้อเพื่อให้ปัน และปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริง

ความหมายของชีวิต

ความหมายของชีวิต มีการแสดงความหมายไว้หลายนัย กล่าวคือคำว่า ชีวิต ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า ชีพ, ชีวิต: คือ ความเป็นอยู่ตรงข้ามกับความตาย ในการดำรงชีวิตอยู่ มีลมหายใจสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ เราเรียกกันว่า มีชีวิต ซึ่งทุกชีวิตจะสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้โดยอาศัยช่องทางเรียกว่า “ทวาร” หรือ อายตนะภายใน 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

ความหมายของชีวิต ตามทัศนะของท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้หลายนัย กล่าวคือ ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ มีอยู่ ตั้งอยู่ ดำรงอยู่ “ชีวิตของคนก็คือ ความเป็นอยู่ของคนชีวิตของสัตว์ ก็คือความเป็น

อยู่ของสัตว์” สิ่งมีชีวิตนอกจากมนุษย์และสัตว์แล้วยังมีชีวิตอื่นๆ อีกมากมาย แต่ในที่นี้จะกล่าวถึง เฉพาะ เรื่องของชีวิตมนุษย์ “ชีวิต” ตามหลักคำสอนของพุทธปรัชญา หมายถึง การดำรงอยู่ของสัตว์โลก ไม่ว่าจะ บัญญัติเรียกว่า มนุษย์ หรืออะไรก็ตาม และการดำรงอยู่นั้น จะต้องประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หรืออธิบายสั้นๆ ว่า ชีวิต หมายถึง ชั้น 5 อนึ่ง สิ่งมีชีวิตนอกจากคน-สัตว์แล้ว หากจะเปรียบ เทียบกับชีวิตสัตว์ในภูมิอื่น ๆ เช่น เทวดา พรหม เป็นต้น ชีวิตมนุษย์นั้นสั้นมาก

กำเนิดชีวิตตามหลักพุทธศาสนา

พุทธศาสนาได้จำแนกสิ่งมีชีวิตที่มีอยู่ในโลกตามลักษณะของการเกิด ออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งมี พระพุทธพจน์อธิบายไว้ดังนี้

1. ขลาพะชะ เกิดในครรภ์ ได้แก่สัตว์ที่เกิดในมดลูก คือ มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่คลอดออกมา เป็นตัวและเลี้ยงลูกด้วยนม เช่น โค กระบือ แมว เป็นต้น
2. อณฑชะ เกิดในไข่ ได้แก่สัตว์เดรัจฉานที่ออกมาเป็นไข่ แล้วได้รับการพัฒนาตามวิวัฒนาการจึง ฟักไข่ออกมาเป็นตัว เช่น เป็ด ไก่ นก ปลา เป็นต้น
3. สังเสทชะ เกิดในถ้ำโคล ได้แก่สัตว์ทั้งหลายที่เกิดโดยไม่อาศัยท้องพ่อแม่ แต่อาศัยเกิดจากต้นไม้ ผลไม้ ดอกไม้ หรือ ของโสโครก หรือ ที่ชุ่มชื้น เช่น เชื้อโรคและสัตว์เซลล์เดียว มี อมิบ้า พลาสมิเทียม เป็นต้น
4. โอปาติกะ เกิดผุดขึ้นมา ได้แก่สัตว์โลกที่เกิดมาโดยไม่ได้อาศัยพ่อแม่และของโสโครกหรือที่ชุ่ม ชื้นแต่อาศัยกรรมอย่างเดียว และเมื่อเกิดก็เติบโตขึ้นทันทีทันใด! เวลาตายก็ไม่ต้องทิ้งร่างเอาไว้ เช่น พวก สัตว์นรก เปรต เทวดา พรหม เป็นต้น¹

สำหรับปัจจัยแห่งการถือกำเนิดของชีวิต มีทั้งปัจจัยในอดีตและปัจจัยในปัจจุบัน ปัจจัยในอดีต ได้แก่ อติกรรม กุศลกรรมยอมส่งผลให้ถือกำเนิดในสุคติภูมิและอกุศลกรรมยอมส่งผลให้ถือกำเนิดใน ทุกคติภูมิส่วนปัจจัยในปัจจุบัน มีหลากหลายประการ ขอนำเสนอเฉพาะที่เป็นการถือกำเนิดของมนุษย์เป็น ตัวอย่าง

จุดกำเนิดชีวิตมนุษย์ในพุทธศาสนา ถือว่าชีวิตมนุษย์เกิดมามีบิดามารดาเป็นแดนเกิด โดยอาศัย ธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประกอบพอดีกันขึ้นเป็นสัณหาธาตุ ในมหาตัตถสัทขยสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถึง เรื่องชีวิตมนุษย์ได้ก่อกำเนิดขึ้นในครรภ์มารดาว่า ต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

- 1) มาตา อุตุนิ โหติ มารดาอยู่ในวัยที่จะมีระดู
- 2) มาตาปิตโร สนุนิปิตตา โหนติ มารดาบิดาร่วมเพศกัน
- 3) คนธพโส ปจจุปฏฐิติโต โหติ มีสัตว์มาเกิด²

1. ม.ม.12/452/487

2. ม.ม. 12/109/79-147

องค์ประกอบทั้ง 3 นี้มีครบ การตั้งครรภย่อมีชีวิตสัตว์เกิดปฏิสนธิวิญญาณขึ้น

จากบทนี้จะกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับหลักการในการดำเนินชีวิต และอุดมคติชีวิตหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ที่สามารถนำไปสู่การเข้าถึงปรัชญาชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา

ชีวิตตามหลักพุทธปรัชญานั้นเป็นชีวิตที่มุ่งเน้น ถึงการพิจารณาถึงความเป็นจริงของชีวิตตนเอง มากกว่าการสนใจในชีวิตของคนอื่น เพราะการพิจารณาความเป็นจริงในชีวิตของตนนั้นจะทำให้ทราบถึงหลักความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ว่ามีส่วนประกอบหลัก ๆ อยู่ 2 ประการ คือ ร่างกายและจิตใจเมื่อพิจารณาแล้วจะทำให้เห็นได้ว่าร่างกายกับจิตใจมีความแตกต่างกันมาก แต่ทั้ง 2 ประการนี้จะต้องร่วมกัน จึงจะทำให้เป็นมนุษย์ได้ ร่างกายมนุษย์นั้นประกอบไปด้วย ธาตุหลัก ๆ 4 ชนิด คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ธาตุเหล่านี้เป็นองค์ประกอบในส่วนที่เป็นโครงสร้างหลักของร่างกายมนุษย์ และเป็นโครงสร้างที่สามารถจับต้องได้หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มหาภูตรูป ส่วนจิตหรือจิตใจนั้น เป็นองค์ประกอบของร่างกายให้มีความรู้สึกนึกคิด คือการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นประสาททั้ง 5 มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ในส่วนประสาททั้ง 5 ประการนี้เป็นสื่อที่นำการรับรู้ไปสู่จิตใจดังกล่าวซึ่งในส่วนนี้เรียกว่า อุปาทายรูป หรือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปอยู่ จึงทำให้เป็นชีวิตตามหลักพุทธปรัชญาได้

ฉะนั้น ชีวิตตามหลักพุทธปรัชญาจึงเป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักธรรมชาติของชีวิตที่มีส่วนประกอบที่มาจากธรรมชาติและมืองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติ ในสภาวะเช่นนี้ขั้น 5 หรือชีวิตมนุษย์จึงเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ คือ การอยู่ในสภาวะอนิจจตา (Impermanence) สภาวะความไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืนสภาวะที่เกิดขึ้นและเสื่อมสลายไป ทุกขตา (Stress and Conflict) สภาวะของความทุกข์ เป็นสภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว สภาวะที่กอดตันฝืนธรรมชาติมีการขัดแย้งอยู่ในตัวเองเพราะมีปัจจัยปรุงแต่งให้มีสภาพอย่างนั้นอยู่ทุกขณะและพร้อมที่จะก่อความทุกข์ได้ทุกเมื่อ อนัตตา (Soullessness or Non-Self) สภาวะที่จะต้องเสื่อมสลาย เป็นสภาวะที่หาส่วนที่แท้จริงไม่ได้และไม่อาจยึดถือเป็นตัวของตนเองได้

ดังนั้น ชีวิตมนุษย์มีกระบวนการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า เป็นกฎของไตรลักษณ์ อันเป็นที่แน่นอนว่า มนุษย์จะต้องเป็นไปตามกฎนี้ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หลักการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงออกมาให้เห็นในลักษณะของความแก่ ความเจ็บและความตาย เมื่อรู้จักกระบวนการแห่งชีวิตตามความเป็นจริงตามกฎไตรลักษณ์จะทำให้เกิดความคลายกำหนดหรือการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน จะทำให้มีความมุ่งมั่นที่จะนำพาชีวิตมุ่งสู่จุดหมายปลายทางตามหลักการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา จนสามารถบรรลุเป้าหมายสุดท้ายสูงสุดของชีวิตสามารถดับทุกข์ดับกิเลสของชีวิตได้อย่างสิ้นเชิง

ความจริงของชีวิตคือสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ หรือกฎของ ธรรมชาติ ที่ทุกคนต้องประสบ ไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ความจริงของชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา ได้แก่ ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะพื้น ๆ ทั่วไปที่มีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง 3 ประการ คือ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่มีตัวตน ดังกล่าวแล้วส่วนอริยสัจ คือความจริงที่ไม่คลาดเคลื่อน เป็นความจริง 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งสามารถนำไปแก้ปัญหาในชีวิตของทุกคนทุกเรื่องได้ตลอดกาล

ส่วนความจริงของชีวิตตามคติธรรมดาของโลก คือ สิ่งที่เป็นธรรมดาของโลก ที่ทุกคนต้องประสบได้แก่ โลกธรรม 8 ประการ เช่น ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นิินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ และข้อที่ชีวิตมนุษย์ทุกคนควรพิจารณาอยู่เสมอ ๆ คือ เรามีความแก่ ความเจ็บ ความตาย และการพลัดพราก เป็นธรรมดา ไม่มีใคร ล่วงพ้นไปได้ และเรามีกรรมเป็นของตน ใครทำกรรมใดไว้ จะต้องได้รับผลกรรม นั้นเสมอ

ความจริงของชีวิตในศาสนาพุทธ อริยสัจ มีความจริงอยู่ 4 ประการคือ การมีอยู่ของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ ความจริงเหล่านี้เรียกว่า อริยสัจ 4

1. ทุกข์ คือ การมีอยู่ของทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ และตายล้วนเป็นทุกข์ ความเศร้าโศก ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความวิตกกังวล ความกลัวและความผิดหวังล้วนเป็น ทุกข์ การพลัดพรากจากของที่รัก ก็เป็นทุกข์ ความเกลียดก็เป็นทุกข์ ความอยาก ความยึดมั่นถือมั่น ความยึดติดในขันธทั้ง 5 ล้วนเป็นทุกข์

2. สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ เพราะอวิชชา ผู้คนจึงไม่สามารถเห็นความจริงของชีวิต พวกเขาตกอยู่ในอำนาจแห่งตัณหา ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความเศร้าโศก ความวิตกกังวล ความกลัว และความผิดหวัง

3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ การเข้าใจความจริงของชีวิตนำไปสู่การดับทุกข์ ความเศร้าโศกทั้งหมด อันยังให้เกิดความสงบและความเบิกบาน

4. มรรค คือ หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ อันได้แก่ อริยมรรค 8 ซึ่งได้รับการหล่อ เลี้ยงด้วยการดำรงชีวิตอย่างมีสติความมีสตินำไปสู่สมาธิและปัญญาซึ่งจะปลดปล่อย ให้พ้นจากความทุกข์

หลักการสำคัญของพุทธปรัชญา

พุทธศาสนามีหลักคำสอน มีคัมภีร์เป็นที่รักษาหลักธรรมไว้มากหลาย พันวิสัยที่จะศึกษาให้จบสิ้นได้ในชีวิตนี้ แต่เมื่อกกล่าวเฉพาะหลักคำสอนสำคัญที่เป็นหลักพุทธปรัชญา ได้แก่ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) บางประการของพุทธศาสนาซึ่งจะได้นำมาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา ก็มีอยู่ไม่มากนัก แต่หลักคำสอนสำคัญเหล่านั้นเมื่อกกล่าวแล้วก็จะครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดได้ เช่น หลักไตรลักษณ์ หลักของอริยสัจ หรือหลักของปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น หลักคำสอนเป็นหลักการสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ เป็นเข็มทิศชี้แนะให้มนุษย์ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนที่ตนเชื่อมั่น หลักการอันเป็นจุดหมายหรือความดี ที่เป็นหลักของพุทธปรัชญา จะเป็นทั้งความสุขพื้นฐานของตัวเองและผู้อื่น จะเป็นทั้งปัญญาความรอบรู้และการหลุดพ้นจากความทุกข์ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าหรือชาติหน้า และประโยชน์สูงสุดอย่างเป็นระบบครบวงจรของธรรมชาติ เป็นจริยศาสตร์ของท่านผู้รู้จริงเห็นจริงตามกฎตามกระบวนการของธรรมชาติ เป็นคุณค่าทางจริยธรรมของพุทธศาสนา ได้แก่ ประโยชน์ทั้ง 3 ประการ ซึ่งเป็นหลักการที่ครอบคลุมคุณค่าถือเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ ธรรมชาติ สสาร มนุษย์ พืช สัตว์ ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า “จัดเป็นจริยศาสตร์ที่สามารถเกื้อกูลให้สรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในจักรวาลนี้ คงอยู่ได้อย่างมีความสุขดุกลกัน เพราะเป็นจริยศาสตร์ที่เกื้อกูลกับทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างครบวงจรของธรรมชาติที่ดีสำหรับมนุษย์” หลักการของพุทธปรัชญานั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับโลกียะ เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติของปุถุชนคนธรรมดา โดยทั่วไปที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมผลอะไรในการปฏิบัติ แต่เกิดการยอมรับหลักการและปฏิบัติตามหลักการ เพราะได้สดับรับฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าหรือสาวกหรือได้ศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมแล้วเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นศรัทธาที่เกิดขึ้นพร้อมกับเกิดปัญญาความรอบรู้เห็นจริงตามนั้น

2. ระดับโลกุตตระ เป็นหลักการระดับของพระอริยบุคคลที่ได้ประพฤติปฏิบัติจนได้บรรลุธรรมผล มีศรัทธาความเลื่อมใสที่มั่นคงแน่วแน่ในหลักการประพฤติปฏิบัติในทางพุทธศาสนา

หลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักโดยรวมในการประพฤติปฏิบัติในทางพุทธศาสนาโดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1. สัพพปาปสฺส อภินิ	การไม่ทำชั่วทั้งปวง
2. กุสลสฺสุปสมปทา	การทำกุศลคือความดีให้พร้อม
3. สจิตตปริโยทปน	การทำจิตให้ผ่องแผ้ว

เป็นหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงสรุปคำสอนทางพระพุทธศาสนาฝ่ายของมรรคกัณโธ ซึ่งก็หมายความว่า ถ้าใครทำตามที่ทรงแสดงไว้ทุกข้อกับสมุทัยทั้งหมดไป แต่ก่อนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการทั้ง 3 ประการนั้น ได้ทรงแสดงอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาคือขันติ คือความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง, พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าววาทินพพาน เป็นบรมธรรม, ผู้ทำร้ายคนอื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต, ผู้เบียดเบียนคนอื่น ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ บนเส้นทางของหลักการนั้น มนุษย์จะต้อง “ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำลาย สำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์ รู้จักประมาณในการรับประทานอาหาร ยินดีในเสนาสนะอันสงัด และประกอบความเพียรทางจิต” ทั้ง 6 ข้อนี้ที่จริงคือการละบาปบาปเพ็ญบุญ การทำจิตให้ผ่องแผ้วนั่นเอง แต่เป็นช่วงของปฏิบัติการไปตามหลักการข้างต้น เพื่อเข้าสู่ผลอันเป็นอุดมการณ์ดังกล่าว

การเว้นชั่วเสียก่อนแล้วทำความดีนั้น ทำให้ความดีบริสุทธิ์น่าพอใจ เป็นที่พอใจของตนเองและผู้อื่น เปรียบเหมือนการล้างภาชนะให้สะอาดเสียก่อนแล้วใส่น้ำหรืออาหารที่บริสุทธิ์ ถ้าภาชนะไม่สะอาดย่อมทำให้อาหารที่ใส่ลงไปพลอยแปดเปื้อนไปด้วย ผู้ทำดีโดยไม่เว้นชั่วทำให้ความดีไปคลุกเคล้ากับความชั่วย่อมไม่มีผลมาก จริงอยู่ที่ชั่วแยกกันได้ แต่ถ้าทำไปพร้อม ๆ กันย่อมทำให้ความดีนั้นเศร้าหมอง เหมือนการเอาน้ำใสไปผสมกับน้ำขุ่น การทำจิตให้บริสุทธิ์นั้น ถ้าขึ้นถึงขั้นสูงสุดบริสุทธิ์ที่สุดแล้ว ไม่มีกิเลสอันเป็นเหตุในจิตใจเศร้าหมองแล้ว ก็ไม่ต้องระวังในเรื่องการเว้นชั่ว ทำความดีอีกต่อไป เพราะจะเว้นชั่วได้เด็ดขาดเอง และทำความดีที่ควรทำได้เอง การทำจิตให้บริสุทธิ์จึงเป็นยอดปรารถนาของผู้ปฏิบัติธรรม การเว้นชั่ว ทำดี และทำจิตให้บริสุทธิ์นี้ ลงตัวกับศีล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ การเว้นชั่วทุกอย่างจัดเข้าในศีล การทำความดีทุกอย่างจัดเข้าในสมาธิ และการทำจิตให้บริสุทธิ์ทุกอย่างจัดเข้าในปัญญา หลักการของพระพุทธศาสนา คือ ต้องมีความอดทน ในการฝึกตนเอง เพื่อบรรลุจุดหมาย

1. หลักการไม่ทำชั่วทั้งปวง

ความชั่วมีอยู่หลายอย่าง แต่ที่เป็นมูลรากที่เรียกว่าอกุศลมูล ในทางพุทธศาสนาแสดงไว้ 3 อย่างคือ โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ โมหะ ความหลง เมื่อ 3 อย่างนี้อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ย่อมทำให้ความชั่วอื่น ๆ ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ที่เกิดมีอยู่แล้วเจริญยิ่งขึ้น ไป พระพุทธองค์ทรงสอนให้เว้นจากการทำบาปอกุศลอันเป็นการประพฤติที่เรียกว่า ทุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยประการทั้งปวง เพราะบาปอกุศลที่ได้กระทำลงทั้งในที่ลับหรือที่แจ้ง ไม่ได้ให้คุณค่าหรือประโยชน์ แต่ประการใด หากแต่จะให้โทษเป็นทุกข์เดือดร้อน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์จึงทรงสอนให้ละเสีย ดังพุทธพจน์ที่ว่า

บุคคลผู้กล่าวคำไม่จริงยอมเข้าถึงนรก หรือแม้ผู้ใดทำบาปกรรมแล้ว กล่าวว่ามีได้ทำ ผู้นั้นยอมเข้าถึงนรกเช่นเดียวกันแม้คนทั้งสองนั้นเป็น มนุษย์ผู้มีกรรมเลวทรามละไปแล้ว ย่อมเป็นผู้เสมอกันในโลกหน้า ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำให้เดือดร้อนในภายหลัง

โลภ โกรธ หลง ทั้ง 3 ประการนี้ พุทธศาสนาได้แสดงไว้ในฐานเป็นอกุศลมูล คือ รากเหง้าของอกุศล ต้นเค้าของความชั่ว เมื่อโลภ โกรธ หรือหลงเกิดขึ้น อกุศลอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญมากขึ้น ฉะนั้นจึงควรละความชั่วทั้งปวง แล้วไม่ทำความชื่อนั้นอีก

2. หลักการทำกุศลคือความดีให้ถึงพร้อม

เมื่อละความชั่วบาปอกุศลได้เด็ดขาดแล้ว ถ้ายังไม่ทำความดี ชีวิตก็ยังพร่องอยู่ยังมีได้ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น จริงอยู่ การละความชั่วได้นั้นเป็นความดีอย่างหนึ่ง แต่ชีวิตจะไม่สมบูรณ์ถ้าไม่ทำความดีด้วย หลักพุทธศาสนาก็สอนให้หมั่นประกอบความดีบุญกุศล เพราะความดีเป็นธรรมชาติที่ชำระสันดานของคนให้สะอาด ขจัดความชั่วบาปอกุศลอันให้ผลเป็นทุกข์เดือดร้อน แต่บุญกุศลนั้นให้ผลเป็นความสุขสงบเย็น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้กลัวต่อบุญเลย คำว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เรารู้ด้วยญาณอันวิเศษยิ่ง ซึ่งวิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เรารู้ด้วยญาณอันวิเศษยิ่ง ซึ่งวิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ ที่ตนเสวยแล้วสิ้นกาลนาน แห่งบุญทั้งหลายที่ตนได้ทำไว้สิ้นกาลนาน

ในการกระทำความดีสร้างบุญกุศลให้เกิดมีขึ้น ต้องพยายามให้กุศลจิตเกิดขึ้นบ่อย ๆ ด้วยมนสิการถึงคุณความดี หรือพิจารณาถึงคุณค่าของความดี เมื่อกุศลจิตคือความคิดที่จะทำความดี เกิดขึ้นแล้วให้รีบทำทันที เพราะถ้ายังลังเลรีรออยู่ จิตใจจะโน้มไปในบาปหรือในความชั่ว กล่าวคืออาจกลับใจไม่ทำเสีย เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้ความพยายามในการกระทำความดี สร้างบุญกุศลให้เกิดขึ้น และต้องรักษาความดีนั้นไว้ให้ได้ วิธีการที่บำเพ็ญความดีนั้นมีอยู่ 4 สถานด้วยกันคือ

1. สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน

2. ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
3. ภาวนาปธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
4. อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

เพราะฉะนั้น การรักษาคุณความดีจึงเป็นของยากอย่างยิ่ง พระอริยเจ้าทั้งหลายจึงพยายามทำความดีชนิดที่ไม่ต้องเป็นภาระกังวลกับการรักษาอีกต่อไป สิ่งที่จะมาทำลายความดีก็คือความชั่ว สิ่งที่จะทำให้ทำความชั่วก็คือกิเลส การทำลายกิเลสจึงเท่ากับทำลายบ่อเกิดของความชั่ว เมื่อกิเลสสิ้นแล้ว จึงไม่ต้องกังวลกับเรื่องการรักษาความดีอีกต่อไป เป็นการปลดเปลื้องภาระอันยิ่งใหญ่ เป็นความสงบสุขอันยิ่งใหญ่

3. หลักการทำจิตให้ผ่องใส

มนุษย์ประกอบขึ้นจากส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ร่างกายกับจิต หรือรูปกับนาม ร่างกายเป็นส่วนวัตถุที่มีทั้งคุณสมบัติและคุณลักษณะ จัดอยู่ในประเภทรูป จิตและเจตสิกอันเป็นสภาวะธรรมที่ประกอบจิตจัดเป็นนาม ในทางพุทธศาสนาถือว่าทั้งร่างกายและจิตหรือรูปกับนามนี้เป็นสภาวะธรรม คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปตามอำนาจการปรุงแต่งของเหตุปัจจัย เมื่อเกิดขึ้นก็มีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น เมื่อตั้งอยู่ก็มีเหตุปัจจัยให้ตั้งอยู่ เมื่อเสื่อมสลายแตกดับก็มีเหตุปัจจัยทำให้เสื่อมสลายแตกดับ ไม่ว่าจะป็นรูปหรือนามล้วนแต่ไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้จะถือว่าทั้งร่างกายและจิตต่างก็มีความสำคัญด้วยกัน แต่พุทธศาสนาก็ให้ความสำคัญแก่จิตมากกว่าร่างกาย หลักฐานในเรื่องนี้จะเห็นได้จากพระพุทธรูปที่ว่า

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษ ประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่ที่ตาม ทำอยู่ที่ตาม ทุกข์ย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะทุจริต 3 อย่างนั้น เหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ ฉะนั้น

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส กล่าวอยู่ที่ตาม ทำอยู่ที่ตาม สุขย่อมไปตามบุคคลนั้นเพราะสุจริต 3 อย่างเหมือนเงามีปรกติไปตาม ฉะนั้น

การทำจิตให้ผ่องใส คือ การสละกิเลสอันเป็นภารกิจอันสำคัญของมนุษย์ทุกคน เพราะการเกิดมาแต่ละชาติก็เพื่อพัฒนาตนให้ถึงขั้นสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในที่สุดแห่งการพัฒนาก็คือมีความดีล้วน ๆ ไม่มีความชั่วหลงเหลืออยู่เลย ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ความสงบ ความผ่องแผ้วแห่งจิต ความบริสุทธิ์แห่งจิต ทำให้ชีวิตสดชื่นแจ่มใส มีความสุขอยู่ด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เป็นหลักคำสอนอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นจุดหมายหรืออุดมคติที่สำคัญตามหลักพุทธปรัชญา แต่การที่จะทำจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสอย่างเต็มนั้น ย่อมเป็นการยากอย่างยิ่ง เพราะคนส่วนมากยังติดใจพอใจอยู่ในกามคุณอันเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่จะคอยปิดกั้นไว้ อุปสรรคที่จะคอยปิดกั้นไม่ให้บรรลุในการทำจิตให้สงบผ่องใส นั้น เรียกว่านิวรณ์ มีอยู่ 5 ประการด้วยกัน คือ

1. กามฉันทะ พอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ขบใจมีรูปเป็นต้น
2. พยาบาท ปองร้ายผู้อื่น
3. ถีนมิตะ ความที่จิตหดหู่และเคลิบเคลิ้ม
4. อุทธัจจกุกกุจจะ ฟุ้งซ่านและรำคาญ
5. วิจิกิจฉา ลังเลไม่ตกลงได้

ทั้ง 5 ประการนี้ก็สรุปลงในอกุศลมูล คือความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นกิเลสสำคัญที่เป็นอกุศลมูล คือ รากเหง้าของอกุศล เพราะเมื่อ 3 อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งมีแล้ว ก็จะทำให้อกุศลอื่น ๆ ที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญมากขึ้น

หลักพุทธศาสนาจึงยกเอาธรรมที่เป็นความชั่วเป็นอกุศลและที่เป็นความดีเป็นกุศลขึ้นมาก่อนเพื่อให้มีพื้นฐานมั่นคง พร้อมทั้งจะเข้าใจสังขธรรมแล้วจึงสอนธรรมขั้นสูงอันได้แก่อริสัจ 4 เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงและทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสปราศจากอัสวกิเลสเป็นขั้นสุดท้าย วสิน อินทสระได้กล่าวไว้ว่า ใครจะมีอุดมคติอย่างไรก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่ควรลืม คือ อุดมคติในกำจัดและทำลายกิเลส มนสิการ อยู่เสมอว่า เราเกิดมาเพื่อกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นหรือพัฒนาตนไปสู่ความดีจนถึงที่สุด ซึ่งเป็นสาระสำคัญ เพื่อชี้ให้เห็นสภาพของธรรมชาติตามความเป็นจริงและเป็นอุดมคติสำหรับแนวทางในการปฏิบัติที่จะให้หลุดพ้นจากวิภูฏทุกข์ บรรลุถึงจุดหมายปลายทางคือพระนิพพานถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต นิพพานนี้ถือว่าเป็นบรมสุข ไม่มีสุขอื่นยิ่งไปกว่า ไม่มีความสุข ไม่มีความสุขเดือดร้อนใจใดๆ ทั้งสิ้น และนิพพานนี้ก็คือ โมกษะในความหมายของปรัชญาอินเดียสำนักอื่นๆ ต่อไป

อุดมคติของชีวิตเป็นเป้าหมายอันสูงสุดแห่งชีวิตมนุษย์ ที่จะต้องไปให้ถึงในอนาคตแห่งชีวิตนี้ โดยอาศัยหลักการและวิธีการอันเอื้ออำนวยแก่สภาวะของตน เพื่อให้ชีวิตของตนประสบกับความสุข ชีวิตทุกชีวิตต้องการความสุข ความสุขที่จะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องกำจัดมูลเหตุแห่งความทุกข์ให้หมดไป เพื่อขึ้นในหนทางที่มนุษย์ประสงค์ พุทธปรัชญาจึงทรงชี้แนะจริยธรรมสำหรับปฏิบัติ เพื่อกำจัดความชั่วอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ของชีวิตไว้ อันเป็นแนวทางเข้าถึงอุดมคติชีวิตขั้นสูงสุดได้ มีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. ศีล เป็นหลักและกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติเพื่อกำจัดความชั่วทางกาย วาจา ซึ่งตกอยู่ใต้อิทธิพลของความโลภ ความโกรธ ซึ่งจัดเป็นความชั่วอย่างหยาบเรียกว่า วิตกมกิเลส
2. สมาธิ เป็นหลักและมรรคในการปฏิบัติเพื่อกำจัดความชั่วทางใจ ซึ่งเกิดเพราะความโลภ และความโกรธ ซึ่งจัดเป็นความชั่วอย่างกลาง เรียกว่า ปริยภูฐานกิเลส
3. ปัญญา เป็นหลักและคุณธรรมที่กำจัดความหลงผิด ซึ่งเป็นความชั่วอย่างละเอียด เรียกว่า อนุสัยกิเลส

ชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางกายและทางจิตใจ และประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสม จึงจะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการเข้าถึงความสมบูรณ์ที่แท้จริงของชีวิตนั้น ก็คือ ความพ้นจากทุกข์ บรรลุเป็นพระอรหันต์ผู้พัฒนาตนเองเข้าถึงความจริงสูงสุดเป็นผู้ที่มีชีวิตสมบูรณ์เรียกบุคคลในอุดมคติว่า เป็นอริยบุคคล หมายถึงบุคคลผู้ประเสริฐซึ่งกำจัดกิเลสได้มากแล้ว จนกระทั่งขั้นสูงสุดหมดกิเลสสิ้นเชิงก็เป็นพระอรหันต์ เป็นอริยบุคคลขั้นสุดท้าย การที่มนุษย์จะพัฒนาให้ชีวิตถึงความสมบูรณ์ได้นั้น มนุษย์จะต้องได้รับการพัฒนาไปทั้งสามด้านตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

สรุป

ดังนั้น วิธีการที่จะนำชีวิตมนุษย์เข้าถึงหลักพุทธปรัชญา คือหลักคำสอนที่ส่งเสริมให้มนุษย์มุ่งปฏิบัติและเข้าใจความจริง ความดี อันเป็นจุดหมายสูงสุดทางจริยธรรม เพื่อให้มนุษย์เข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีจุดหมายสูงสุดอยู่ที่ความหลุดพ้น มีการดำรงชีพอยู่อย่างอิสระและกลมกลืนกันกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง กล่าวคือ สามารถดำรงอยู่ด้วยกันได้อย่างไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกัน โดยการทำความเข้าใจธรรมชาติของตนเองให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ก็สามารถเข้าถึงจุดหมายสูงสุดอันเป็นสาระแท้ของชีวิต และเป็นศักยภาพของมนุษย์ที่แท้จริง และที่สำคัญมนุษย์จะต้องเข้าใจว่า การจะนำพาชีวิตเข้าสู่ความหลุดพ้นนั้นต้องกระทำด้วยตัวเอง จะถูกหยิบยื่นให้ได้จากผู้อื่นไม่มี และเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ เข้าถึงได้ เพราะมนุษย์มีธาตุแห่งการรับรู้และรับทำ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์ทุกคนสามารถฝึกได้ และต้องได้รับการฝึก และพัฒนาตนเองไปตามแนวทางที่ถูกต้อง จึงจะเข้าถึงอุดมคติของชีวิตได้ตามความมุ่งหมาย ในวิถีทางประพฤติปฏิบัติให้มนุษย์บรรลุอุดมคติสูงสุดคือนิพพาน นั้น จะต้องปฏิบัติตามองค์ธรรมอันเป็นคุณธรรมประกอบ คือมรรคมงคล 8 ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่สามารถ ดำเนินเข้าไปสู่ความสุขที่แท้จริงตามอุดมคติได้

จะเห็นได้ว่าหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เป็นพุทธปรัชญามุ่งส่งเสริมการพัฒนาปัจเจกบุคคล โดยสะท้อนให้ถึงความสำคัญของชีวิต และการแก้ไขปัญหาของชีวิต บนพื้นฐานของอริยมรรคอันเป็นหลักการของมัชฌิมาปฏิปทา จากการที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับชีวิตทุก ๆ ชีวิตนี้เอง หลักคำสอนต่าง ๆ จึงย้ำถึงการกระทำที่สอดคล้องกันระหว่างกาย วาจา และใจ และเน้นอยู่เสมอว่าการกระทำทั้งสามทางนี้ จะต้องกลมกลืนกันบนพื้นฐานแห่งความดี หรือตามแนวทางแห่งกุศล กล่าวคือเริ่มที่การกระทำ และคุณภาพของการกระทำ จะต้องสุจริต ซึ่งในการดำเนินชีวิตตามหลักดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าเป็นช่องทางแห่งอริยมรรค

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). 2553. *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 20.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระเทวินทร์ เทวินโท. 2544. *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรีนติ้ง.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). 2542. *โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : พรสิวกการพิมพ์.

วิศิณ อินทสระ. 2544. *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.

วศิณ อินทสระ. 2529. *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจจ.

วศิณ อินทสระ. 2545. *โอวาทปาติโมกข์*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ศ.พิเศษ ดร.สุนทร ณ รั้งซี่. 2552. *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พันตำรวจโท ดร.ลำดวน ศรีมณี. 2538. *จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษา ระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข

ฐิติพัฒน์ หิรัญนิธิธารัง
บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข
อีเมล: thitiphat.muek@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ระดับการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข 2) เปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 123 คน ได้มาจากการสุ่มแบบช่วงชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานและการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว วันเญ่โอโนว่า

ผลการวิจัยพบว่า

1) การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านส่วนใหญ่คือ การรับรู้ทักษะการสอนของผู้สอน รองลงมาคือการรับรู้คุณภาพการสอนของผู้สอน และน้อยที่สุดคือ การรับรู้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน ตามลำดับ

2) เปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข จำแนกตามสาขาวิชาต่างกันมีการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโทโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน,

The Performance Perception of Students to Master Degree Courses’ Lecturers, Graduated School, Thongsook College.

Thitiphat Hirannithithamrong
Graduate School, Thongsook College
E-mail: thitiphat.muek@gmail.com

ABSTRACT

These research proposals were to 1) investigate the performance perception of Students to Master Degree Courses’ lecturers, Graduated School, Thongsook College level, and 2) compare the performance perception of Students to Master Degree Courses’ lecturers, Graduated School, Thongsook College. The 123 master degree students were be the samples which randomized by stratified random sampling. The research toolkit was the questionnaire which developed by the researcher self that got .98 reliability alpha coefficient statistical significantly. Finally, the data statistics analytical were frequency, percentage, mean, standard deviation, hypothesis test, and one way ANOVA (One Way Analysis Of Variance).

The research found that:-

1) The performance perception of Students to Master Degree Courses’ lecturers, Graduated School, Thongsook College level got high total level, when considered to each aspect found that the first one was the inspectors’ instruction skills perception, the secondly was the inspectors’ instruction qualities perception, and the last one was the inspectors’ instruction performance satisfactions perception, as sequent.

2) The comparison of the performance perception of Students to Master Degree Courses’ lecturers, Graduated School, Thongsook College, which classified to difference major learning programs got no difference performance perception of Students to Master Degree Courses’ lecturers, Graduated School, Thongsook College, as .05 statistical significance totally.

Keywords: The Performance Perception.

บทนำ

การสร้างการทำงานอย่างมีความสุขในประเทศไทย ได้เริ่มแพร่หลายมากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างผลผลิตหรือผลประกอบการที่ยั่งยืนสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่บุคลากร โดยให้เขาเหล่านั้นรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมในการทำงานรู้สึกทำงานแล้วมีความสุข รู้สึกถึงความมั่นคงในงานการเจริญเติบโตก้าวหน้ากระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสนุกกับงาน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2544 หน้า 19; จรรยา ดาสา, 2552: ออนไลน์) รวมถึงมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงานและสภาพแวดล้อมที่ทำงานที่ดีที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสุขในการทำงาน ลดความเครียดและความขัดแย้งในองค์กร ซึ่งช่วยให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยลักษณะ หมิ่นจักร์ (2538, หน้า 6) ได้อธิบายว่า องค์กรทุกประเภทหน่วยงานทุกระดับผู้บริหารต่างตระหนักดีว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรที่เกิดขึ้นนั้น คนเป็นปัจจัยหลักผู้ปฏิบัติงานทุกคนและทุกระดับ ต่างก็เป็นทรัพยากรที่สูงค่ายิ่งขององค์กร เพราะคนเป็นผู้ใช้ดูแลควบคุมรักษาสร้างเสริมสภาพทางกายและทางเศรษฐกิจขององค์กร ซึ่งจากรูธรรม พุทธิบัณฑิต (2538, หน้า 5 อ้างถึงใน Keith & Newstrom, 1985 p. 109) เห็นความสำคัญของการสร้างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานให้เกิดขึ้นกับบุคลากรในหน่วยงานของตน และมีความเข้าใจในปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน อีกทั้งตระหนักอยู่เสมอว่าความรู้สึกพึงพอใจนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลาตามสถานการณ์หรือตามเวลาจะช่วยให้หน่วยงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาไทยที่เกิดขึ้นหลังจากการพิจารณาแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2545 - 2559 ยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาของประเทศไทย รวมทั้งนโยบายด้านการศึกษาจากพรรคการเมืองในประเทศไทย ทำให้สรุปได้ว่า ภาพอนาคตการศึกษาไทยเป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคมให้แก่ประเทศ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2554 หน้า 10-12) โดยเน้นให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข มีคุณธรรม อาศัยการสอนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียนเกิดการบูรณาการวิชา ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นสหวิทยาการ นอกจากนั้นในอนาคตจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับ การดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีบทบาทอย่างยิ่งในระบบการศึกษาในอนาคตโดยเสน่ห์ แต่งทอง (2542 หน้า 24 - 26) กล่าวถึงการศึกษาในอนาคตว่า การศึกษาแบบใหม่ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกแห่ง การศึกษาไม่มีขอบเขตระยะเวลาในการศึกษาในระบบเก่า เป็นการศึกษาที่มีกำหนดระยะเวลาแน่นอนแต่การศึกษาในระบบใหม่เรียนได้ทุกเวลา ที่ต้องการสื่อในการถ่ายทอดความรู้มีความหลากหลายมากกว่าระบบการศึกษาเก่าที่มีแต่สิ่งพิมพ์ แต่ในการศึกษาระบบใหม่สื่อการเรียนการสอนจะเป็นลักษณะของสื่อประสม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนสามารถโต้ตอบกันได้เป็นสื่อสองทาง ซึ่งแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบเดิม การศึกษาในระบบเก่าการศึกษากระจุกตัวอยู่แต่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่แตกต่างกัน การศึกษาในระบบใหม่จะมีการกระจายตัวอย่างทั่วถึง

วิทยาลัยทองสุขเป็นหนึ่งในของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในประเทศไทย ได้รับอนุมัติจัดตั้งจากทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2537 ซึ่งเปิดทำการเรียนการสอน เมื่อปีการศึกษา 2538 เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมไปรับใช้สังคม ทั้งภาครัฐและเอกชน (ศักดิ์ หาดยงูท, 2556 หน้า 2) ปัจจุบันดำเนินงานมาด้วยความเชื่อมั่นว่า ได้ผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่ได้รับการยอมรับการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนและบุคลากรเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง วิทยาลัยทองสุข มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปมาได้ทุกวันนี้ โดยความร่วมมือของผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร และด้วยความตั้งใจรวมทั้ง การปฏิบัติตนของนักศึกษา บัณฑิต และมหาบัณฑิตซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษารวมทั้งการเป็นสมาชิกของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย อีกทั้งสื่อมวลชนเองก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนเผยแพร่ ข่าวสารการศึกษาของสถาบันการจัดการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญของทั้งภาครัฐและเอกชน

การศึกษาระดับสูงกว่าระดับปริญญาเป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาองค์ความรู้ทักษะในสาขาวิชาการเฉพาะทางที่เรียนให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น มุ่งสร้างความ ก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางด้านวิชาการโดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาองค์ความรู้ ซึ่งหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษานี้ มุ่งให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผน พัฒนาทางวิชาการและวิชาชีพเน้นการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความรู้ ความสามารถระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบุกเบิกหาความรู้ใหม่ได้อย่างอิสระ วิทยาลัยทองสุข ตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา (รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม วิทยาลัยทองสุข, 2558 หน้า 9) จึงได้กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนางานประกันคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่พ.ศ. 2555 - 2559 ในปีการศึกษา 2558 วิทยาลัยทองสุข ได้ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาตามตัวบ่งชี้คุณภาพรองรับการประเมินคุณภาพตามกฎกระทรวง ว่าด้วย ระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545) ซึ่งกำหนดในการประกันคุณภาพภายนอกครอบคลุมมาตรฐาน 4 มาตรฐานคือ 1) มาตรฐาน ว่า ด้วยการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) มาตรฐาน ว่าด้วย การบริหารจัดการศึกษา 3) มาตรฐาน ว่าด้วย การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) มาตรฐานว่าด้วย การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนในเบื้องต้นสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในที่นี้จะสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียน ที่ผู้เรียนรับรู้และมีความเชื่อว่า การปฏิบัติงานของผู้สอนสถานศึกษาจะสามารถทำให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนได้อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ การรับรู้และมีความเชื่อว่า ภารกิจหลักของอาจารย์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สำคัญคือ การปฏิบัติหน้าที่ด้านงานสอน ซึ่งไมรอนและเฮวาร์ด (Myron & Hayward, 2006, p, 39) ได้อธิบายหน้าที่ของผู้สอนคือ การถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนและการปฏิบัติหน้าที่ตามระบบงานของผู้สอน ตามองค์กรหรือหน่วยงานกำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องโดยมีผู้สอนทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำการปฏิบัติงานของผู้สอน

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อค้นพบที่ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาประสิทธิภาพของบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข และการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรทั้งใน ส่วนของผู้บริหารและผู้สอน คุณภาพและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ โดยมุ่งเน้นตัวแปรที่ผู้เรียน สามารถรับรู้และมีความเชื่อว่า การปฏิบัติงานและการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้สอนใน สถานศึกษา จะสามารถทำให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนได้ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการ วิจัยครั้งนี้ ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานอื่น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาตัวแปร การรับรู้ การปฏิบัติงานของผู้สอนประกอบด้วย การรับรู้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน การรับรู้ทักษะ การสอนของผู้สอน และการรับรู้คุณภาพการสอนของผู้สอน ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่า ผู้บริหารสถานศึกษา จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนระดับปริญญา โท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุขให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

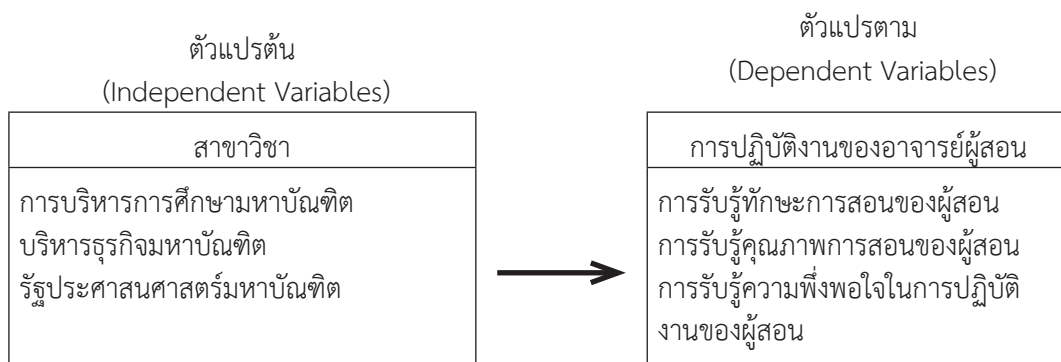
- 1) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุขจำแนกตามสาขาวิชา

สมมติฐานของการวิจัย

- 1) การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข อยู่ในระดับมาก
- 2) การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุขสาขาวิชาต่างกันมีการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน นักศึกษา ระดับปริญญาโทแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากทบทวนวรรณกรรมเอกสาร ตำรา ตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับ การรับรู้ของนักศึกษา ต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษา ผู้วิจัยสามารถพัฒนานำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด การวิจัย ปรากฏภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : Leithwood & Jantzi. (2000) , Good. (1973)., Haksever, et al. (2000) , & Blackburn, (1992).

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย แผนแบบการวิจัยประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มีแผนแบบของการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเดียวตรวจสอบสภาพตามที่เป็นจริง โดยไม่มีการทดลอง (the one-shot, non-experimental case study)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาโท ภาคเรียนที่ 2/2558 บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข 3 สาขาวิชา ได้แก่ การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต จำนวน 60 คน บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต จำนวน 60 คนและรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิชาจำนวน 60 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 180 คน จำแนกกลุ่มตัวอย่างสาขาวิชาของนักศึกษา โดยผู้วิจัยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970: p. 608) ได้กลุ่มตัวอย่างของนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข 3 สาขา รวมทั้งสิ้นจำนวน 123 คน และทำการสุ่มแบบช่วงชั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน อัตรารายเดือน และสาขาวิชาที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวน 6 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ (Check list)

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข เป็นลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Likert, R. 1979, อ้างถึงในเพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ, 2551, หน้า 25) (Rating Scale) จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ทักษะการสอนของผู้สอน จำนวน 15 ข้อ คุณภาพการสอนของผู้สอน จำนวน 15 ข้อและ 3) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน จำนวน 15 ข้อ รวมทั้งสิ้นจำนวน 45 ข้อ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข การตัดสินใจดัชนีความสอดคล้องตามเกณฑ์ ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามในแบบสอบถามกับนิยามศัพท์เฉพาะที่กำหนดไว้ในแต่ละด้าน ตามแนวคิดการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และการใช้ภาษา (Wording) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง .67 – 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ทุกข้อ

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือดังกล่าว ไปทดสอบ (Try out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย แต่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกันจำนวน 30 คน แล้วนำมาพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง จึงนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและนำผลการตอบแบบสอบถามไปคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถาม โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์ อัลฟา

(α -Coefficient) ของครอนบราค (Cronbach's Alpha, อ้างถึงในลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, 2547 หน้า 232-236) และค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .98 แสดงว่า ค่าความเชื่อมั่นที่วิเคราะห์ได้มีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดได้เครื่องมือฉบับที่สมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือเรียนคณบดี บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข ถึงอธิการบดี วิทยาลัยทองสุข กรุงเทพมหานคร แจ้งประธานสาขา เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข ทั้ง 3 สาขาวิชา

2. ผู้วิจัยนัดหมายวันเก็บรวบรวมข้อมูลกลับคืน ในกรณีที่นักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข ส่งแบบสอบถามไม่ทัน ผู้วิจัยได้ติดต่อและติดตามประสานงานกับประธานสาขาแต่ละสาขาวิชา บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข อีกครั้งหนึ่ง เพื่อแจ้งนักศึกษาให้ส่งแบบสอบถามกลับคืนมายังบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข กรุงเทพมหานคร

3. เมื่อผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ตามจำนวน 123 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 และจัดลำดับข้อมูล เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้น ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage)
2. การวิเคราะห์ระดับการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข โดยการทำ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยภาพรวมและรายด้านแล้วนำค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ที่ได้เทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best W. John. 1997 p, 247)
3. เปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – way ANOVA) ด้วยวิธีการทดสอบเอฟ (f – test) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบความเรียงและตารางประกอบ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน โดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยภาพรวมและรายด้าน ดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้าน

(n = 123)				
รายด้าน	การปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการรับรู้ทักษะการสอนของผู้สอน	3.83	0.94	มาก
2	ด้านการรับรู้คุณภาพการสอนของผู้สอน	3.82	0.91	มาก
3	ด้านการรับรู้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน	3.63	0.87	มาก
รวม		3.76	0.90	มาก

จากตาราง 1 พบว่า การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76,

S.D. = 0.90) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านส่วนใหญ่คือ ด้านการรับรู้ทักษะการสอนของผู้สอน ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.94) รองลงมาคือ ด้านการรับรู้คุณภาพการสอนของผู้สอน ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.91) และน้อยที่สุดคือ ด้านการรับรู้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.87) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษา ระดับปริญญาโทบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุขจำแนกตามสาขาวิชา โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – way ANOVA) ด้วยวิธีการทดสอบเอฟ (f – test) รายละเอียดแสดงตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข จำแนกตามสาขาวิชา

(N = 123)

การปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p
การรับรู้ทักษะการสอนของผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	14.525	3	4.842	8.841	.060
	ภายในกลุ่ม	65.167	119			
	รวม	13.717	122			
การรับรู้คุณภาพการสอนของผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	13.717	3	4.572	9.138	.100
	ภายในกลุ่ม	59.543	119	.500		
	รวม	73.260	122			
การรับรู้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	1.975	3	.658	1.350	.262
	ภายในกลุ่ม	58.052	119	.488		
	รวม	60.027	122			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	5.605	3	1.868	5.266	.052
	ภายในกลุ่ม	42.219	119	.355		
	รวม	47.825	122			

* P ≤ .05

จากตาราง 2 พบว่า การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข จำแนกสาขาวิชาต่างกัน มีการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน (f = 5.266, P > .05) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข ดังนี้

1) การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุขโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท ส่งผลต่อคุณภาพการสอนและทักษะการสอนของผู้สอน เนื่องจากรู้สึกลำบากใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน มีอิทธิพลต่อทัศนคติ และการยอมรับของนักศึกษาในการวางแผนการสอนของผู้สอนส่งผลต่อความสำเร็จด้านการเรียน ดังแสดงในผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท ส่งผลต่อคุณภาพการสอนและทักษะการสอนของอาจารย์ผู้สอนในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยขอเสนอว่า บัณฑิตวิทยาลัยควรส่งเสริมอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท ด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้สอน เช่น การให้อาจารย์ผู้สอนมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเสรีภาพ เพราะบุคลากรได้รับมอบหมายงานที่ปฏิบัติตรงตามความรู้ความสามารถ เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปวรรัตน์ เลิศสุวรรณเสรี (2554, หน้า 69) เรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร วิทยาลัยราชพฤกษ์ ประจำปี การศึกษา, 2254 มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยแนวคิดของธรร สุนทรายุทธ (2553 หน้า 111) มีความเห็นว่า ความพึงพอใจในการทำงาน หมายถึง ความรู้สึกรวม ๆ ของบุคคลต่อการทำงาน ในทางด้านดีที่เกิดจากการทำงาน ทำให้ได้รับผลตอบแทนเกิดความพึงพอใจ เกิดความรู้สึก กระตือรือร้น มุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจในการทำงานส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน รวมถึงความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร ในส่วนของเฮอริชเบอร์กและคินะ (Herzberg Mausner & Snyderman 1959 pp. 110 - 111) ได้ไว้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีลักษณะสัมพันธ์กับเรื่องของงานโดยตรง ในขณะที่ปัจจัยค่าจูน เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีลักษณะเป็นภาวะแวดล้อมหรือเป็นส่วนประกอบของงานปัจจัยนี้อาจนำไปสู่ความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงานได้

2) การรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างก็มีคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ทั้งนี้เนื่องจากการรับรู้ของนักศึกษาต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาระดับปริญญาโทที่มีประสบการณ์การทำงานให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน ด้านการรับรู้ทักษะการสอนของผู้สอน ดังแสดงในผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า นักศึกษามีการรับรู้และมีความเชื่อว่า อาจารย์ผู้สอนสามารถเลือกใช้เทคนิคที่มีประโยชน์ มีความรู้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอเสนอว่า บัณฑิตวิทยาลัย ควรส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอน มีอิสระในการปฏิบัติงานในการวางแผนการสอนและนำเทคนิคการนำเสนอ ทำให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดี ส่งผลต่อการเรียนนำไปสู่ความสำเร็จ

การศึกษาของบัณฑิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชัย จตุพรวาที (2557, หน้า 121). เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัด นครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัดนครสวรรค์จำแนกตาม ระยะเวลาการปฏิบัติงานอาสาสมัครคุมประพฤติ พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ จังหวัดนครสวรรค์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉริยา มาสูงเนิน (2554, หน้า 78-79) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสังกัดเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปฏิบัติงานในสังคมด้านบูรณาการทางสังคม ด้านระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน จำแนกประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของประภาวดี วงษ์ชาติ (2548, หน้า 179) ในเรื่อง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนวัดหนองใหญ่ สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยฮาร์ริงตัน อีเมอร์สัน (Harrington Emerson.1931 p. 30) ได้กล่าวถึงหลักการการทำงานให้มีประสิทธิภาพในหนังสือ “The Twelve Principles of Efficiency” ซึ่งได้รับการยกย่องของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีสาระสำคัญ ทำความเข้าใจและกำหนดแนวคิดในการทำงานให้กระจ่างแจ้ง งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินการอย่างทั่วถึง งานสำเร็จทันเวลา ผลงานได้รับมาตรฐาน การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้ กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกสอนได้และให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดของกู๊ด (Good, 1973, p. 195) กล่าวว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเป็นวิธีการจัดสรรทรัพยากรให้เกิด ความสิ้นเปลืองน้อยที่สุดสามารถบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยใช้ทรัพยากรต่ำสุด กล่าวคือ เป็นการใช้โดยมิเป้าหมายหรือให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้สูงสุด ดังที่เฮอริชเบอร์ก (Herzberg. 1968 p 35) ได้จัดสภาพการทำงานเป็นปัจจัยส่งเสริมปัจจัยหนึ่ง ถ้าจัดไม่เหมาะสม ก็อาจก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน ซึ่งสภาพการทำงาน หมายถึง สภาพแวดล้อมต่างๆ ทางกายภาพ รวมถึงการออกแบบและจัดสถานที่ทำงาน การติดตั้งเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในขณะที่เดียวกัน บุคคลก็มีความต้องการมีความปลอดภัย ดังนั้นสภาพการทำงานที่ทำให้มีคุณภาพชีวิตการทำงาน เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ดีที่สุด ซึ่งจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกรู้ว่าไม่ต้องมีชีวิตอย่างหวาดระแวง วิตกกังวลต่อการเสี่ยงอันตรายต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอน
2. วางแผนการบริหารจัดการสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของอาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข

3. จัดระบบการปฏิบัติงานของอาจารย์ โดยส่งเสริมผู้สอนไปเรียนรู้ เพื่อเพิ่มสมรรถนะอาจารย์ผู้สอน

4. สนับสนุน ส่งเสริมบุคลากร สร้างเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปฏิบัติงานกับสถานศึกษาอื่นๆ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความสัมพันธ์การปฏิบัติงานของอาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข
2. ควรศึกษาการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข
3. ควรศึกษาอิทธิพลที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยทองสุข

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- จรรยา ดาสา. (2552). ความสุขในที่ทำงาน. (ออนไลน์). Available: http://www.il.mahidol.ac.th/th/images/stories/exchange/7-05-52_Column_6.pdf. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2559
- จารุวรรณ พุทธิบัณฑิต. (2538). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธ สุนทรายุทธ. (2553). การบริหารจัดการเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพฯ: บริษัทเนติกุลการพิมพ์ จำกัด.
- ประภาวดี วงษ์ชาลี. (2548). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนวัดหนองใหญ่ สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ปวรรัตน์ เลิศสุวรรณเสรี. (2554). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยราชพฤกษ์ ประจำปีการศึกษา 2554. รายงานการวิจัย. นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- ปรียาพรวงศ์ อนุตรโรจน์. (2544). จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- เพ็ญแข ศิริวรรณ และคณะ. (2551). สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น.

- วิทยาลัยทองสุข. (2558). *รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม*. สำนักงานประกันคุณภาพ. วิทยาลัยทองสุข.
- วิทยาลัยทองสุข. (2556). *แผนยุทธศาสตร์วิทยาลัยทองสุข*. (2556). สำนักวิชาการแผนและนโยบาย. วิทยาลัยทองสุข
- ศักดิ์ดา หาญยุทธ. (2555). *รายงานการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาระดับบุคลากร วิทยาลัยทองสุข*. บัณฑิตวิทยาลัย. วิทยาลัยทองสุข. 3.
- ลัดดาวัล เพชรโรจน์. และคณะ. (2555). *สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS. (Statistics for Research and SPSS Application Techniques)*. (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญมั่นคงดีการพิมพ์.
- ลักขณา หมั่นจักร์. (2538). "การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผลการปฏิบัติงาน". *จุลสารพัฒนาข้าราชการพลเรือน*. (ต.ค.-ธ.ค.) 4 : 38
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2554). *แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2545 – 2559*. สำนักนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน). (2555). *รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม วิทยาลัยทองสุข 2555*.
- เสน่ห์ แดงทอง. (2542). *ภาพอนาคตทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้า กรณีศึกษาที่โรงเรียนบ้านคลองต้น*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อภิชัย จตุพรวาที (2557). *ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อัจฉริยา มาสูงเนิน. (2554). *ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสังกัดเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี*. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Best and Jame V. Kahn. (1997). *Research in Education*. (7th ed). Boston : Allyn and Bacon.
- Bruce, W. M., & Blackburn, J. W. (1992). *Balanceing Job Satisfaction & Performance: A*

- Guide for Human Recourse Professionals*. Westport: Quorum Books.
- Good. Carter V. (1973). *Dictionary of education*. New York: McGraw – Hill book.
- Haksever, et al. (2000). *Service Management and Operations*. New Jersey : Prentice Hall.
- Harrington Emerson, (1931). *The Twelve Principles of Efficiency*. New York: the Engineering Magazine,
- Herzberg, Frederick, Mausner, Bernard, & Snyderman, Block. (1959). *The Motivation to work*. New York: John Wiley & Son.
- Herzberg, F. (1968). *Work and the Nature of Man*. New York: World.
- Krejcie, Robert V. ; & Daryle W. Morgan. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities", *Educational and Psychological Measurement*. 30 (3)
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2000). "The effects of transformational school leadership on organizational conditions and student engagement with school". *Journal of Educational Administration*, 38 (2):
- Likert, R. (1987). *The Method of Constructing and Attitude Scale, Reading in Attitude Theory and Measurement*. New York : Wiley & Son.

วิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ด้วยทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ

มนัสวี ศรีนนท์

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

อีเมล: b_av7@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้สรุปได้ว่า การวิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ (System Theory) ทำให้เข้าใจว่าการบริหารหรือการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมนั้นคือการให้ความสำคัญกับระบบการจัดการทุกขั้นตอน ได้แก่ ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และผลกระทบ (Impact) ดังนั้น การดำเนินการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีระเบียบแบบแผนตามทฤษฎีเชิงระบบแล้ว ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงการศึกษาย่อมเป็นเครื่องมือพัฒนาคนและสังคมได้อย่างแท้จริงและมีทิศทาง

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21, ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ

An Analysis of Thai 21st Century Education Administration with the System Theory of Education Administration

Manaswee Seenon

Institute for innovative learning, Mahidol University

E-mail: b_av7@hotmail.com

ABSTRACT

This article was discusses about the Analysis of Thai Education Administration and Management in the 21st century by using Education Systems Theory. The study reviews that the success of Education administration and management is featured on every step of the system, for example, focusing on process of input, output and impact. Therefore, to execute and manage education system should work on disciplined of theoretical analysis planning. Everything that created from education system might be the effective tool for developing human and society into the directly way.

Keywords: Thai Education Administration and Management in the 21st century, Education System Theory

บทนำ

ในเรื่องการศึกษาของประเทศไทยนี้มีจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาให้ต้องนำมาสู่การวิเคราะห์วิจารณ์กันอย่างมากมาย กล่าวคือในวงการการศึกษาไทยได้มีนักวิชาการทางการศึกษาหรือแม้แต่ผู้ที่อยู่นอกวงการการศึกษาแต่มีความสนใจในเรื่องการศึกษาไทยก็ได้ให้แนวคิดเพื่อมองการศึกษาไทยไว้เป็นหลากหลายทัศนะ ยกตัวอย่างเช่น ร้อยตำรวจเอกหญิงอาภรณ์ รัตน์มณี กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ทำไมระบบการศึกษาไทยจึงพัฒนาช้า” ว่า “สำหรับการศึกษาในประเทศไทย หากดูจากสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมหลาย ๆ ฝ่ายกำลังเข้าไปเป็นไปในแนวทางเดียวกันคือการศึกษาของไทยกำลังมีปัญหา ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนไทยเปรียบเสมือนสายพานความป่วยไข้ทางสังคมที่สะท้อนถึงปรากฏการณ์ความอ่อนแอของทุกภาคส่วน ทั้งสถาบันครอบครัวอ่อนแอ พื้นที่อบายมุขขาดการควบคุม อันเป็นปฐมเหตุของปัญหาพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาติดห้าง เทียวกลางคืน กินเหล้า สูบบุหรี่ และมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร อันจะนำไปสู่ผลกระทบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาอย่างมากมาย” และ “ผลจากการติดตามการปฏิรูปการศึกษา โดยประเมินจากคุณภาพภายนอกสถานศึกษา 17, 562 แห่งทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 49.1 ของโรงเรียนทั้งหมด พบว่า การจัดการเรียนการสอนของครูยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ยังมีคุณภาพอยู่ในระดับร้อยละ 39.2 การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นผู้เรียนให้รู้จักคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ มีคุณภาพอยู่ระดับ ร้อยละ 13.5 และครูสามารถนำผลการประเมินมาปรับการเรียนและเปลี่ยนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพเพียงร้อยละ 21.6 ของสถานศึกษาทั้งหมด การประเมินคุณภาพทางด้านผู้เรียนพบว่า ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับต่ำมากในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณและความคิดสร้างสรรค์ มีคุณภาพระดับดีเพียงร้อยละ 11.1 และการมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพดีเพียงร้อยละ 26.5 ของสถานศึกษาทั้งหมด ส่วนผลการประเมินของผู้ตรวจราชการ พบว่า โครงสร้างการบริหารการศึกษาในส่วนกลาง ยังขาดการประสานเชื่อมโยงนโยบายและยุทธศาสตร์ ส่วนภูมิภาคพบว่าผู้แทนกระทรวงในจังหวัดยังไม่ชัดเจน การกระจายอำนาจไม่เป็นไปตามกฎหมาย ที่สำคัญครูจำนวนมากยังสอนแบบเดิม ขาดความรู้ในเนื้อหาวิชาและทักษะการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะครูในโรงเรียนขนาดเล็กขาดโอกาสพัฒนามาก เพราะไม่สามารถเข้าถึงห้องเรียนได้ การติดตามผลยังไม่เข้มข้น ไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นประโยชน์ทางการศึกษา สาเหตุที่ทำให้การศึกษาของไทยพัฒนาช้า วิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ระดับนโยบาย ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งเป็นระดับประเทศ จะเห็นได้ว่า รัฐบาลหลายยุคยังให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาในระดับรองเมื่อเทียบกับปัญหาด้านอื่นๆ

2. ระดับผู้ปฏิบัติ ในระดับผู้ปฏิบัติอันดับแรกก็ต้องนึกถึงครู ผู้ให้ความรู้ ประสิทธิภาพสาขาวิชา เป็นผู้ถ่ายทอดให้กับนักเรียน ปัจจุบันครูที่เป็นครูด้วยจิตวิญญาณเหลืออยู่น้อยแล้ว และยังมีเรื่องของการประเมินผล ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพโดยเฉพาะการเลื่อนวิทยฐานะไม่ได้วัดจากความสำเร็จของนักเรียน แต่วัดจากผลงานทางวิชาการ

3. ระบบการศึกษาของไทย การศึกษาไทยเป็นระบบป้อนเข้าอย่างเดียว ไม่มีการแลกเปลี่ยนกัน หรือมีก็น้อยมาก มีการสนใจใฝ่หาความรู้ด้วยตนเองน้อย ทำให้เด็กคิดไม่เป็น วิเคราะห์ไม่เป็น ยังมีการเน้นย้ำด้วยการสอบโดยอาศัยความจำเป็นหลักนักเรียนก็จะท่องจำอย่างเดียว ที่ซ้ำร้ายกว่านั้น สังคมปลูกฝังให้นักเรียนต้องเป็นคนเก่ง ซึ่งนักเรียน ก็จะแข่งขันโดยไม่คิดถึงเรื่องอื่น ๆ เมื่อผิดหวังรุนแรงก็ไม่สามารถแก้ปัญหาตนเองได้ นอกจากนั้นการเรียนการสอนในโรงเรียนก็ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน เครื่องมืออุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนก็แตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลด้วยกัน หรือโรงเรียนเอกชน ต่างจังหวัดนั้นไม่มีอุปกรณ์สื่อการสอนเลยในขณะที่กรุงเทพฯ มีมากมาย ทำให้เด็กมีมาตรฐานไม่เหมือนกัน และนำเกณฑ์เดียวกันมาวัดทำให้เกิดความล้มเหลวทางการศึกษา”

ดังนั้น ผู้เขียนในฐานะที่เป็นคนหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา จึงขอเสนอแนวทางการบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ (System Theory) เป็นแนวคิดและทฤษฎีอ้างอิง ในบรรดาแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษาที่มีการเรียนการสอนอยู่ในวงการวิชาการอย่างกว้างขวางนั้นมีอยู่จำนวนมาก ในที่นี้ ผู้เขียนขอเลือกใช้ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ (System Theory) ซึ่งมีหลักการและแนวคิดดังนี้

1) ทฤษฎีเชิงระบบมีความเชื่อว่า ระบบจะต้องเป็นระบบเปิด (Open System) กล่าวคือ จะต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบตลอดเวลาจากสภาพแวดล้อม

2) มีรูปแบบของการจัดลำดับ (The Hierarchical Model) ในลักษณะของระบบใหญ่และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน

3) มีรูปแบบของปัจจัยป้อนเข้าและผลผลิต (Input Output Model) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของการปฏิสัมพันธ์ที่มีกับสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากปัจจัยกระบวนการ และผลผลิตตามลำดับ เป็นองค์ประกอบของระบบ

4) แต่ละองค์ประกอบของระบบจะต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน หรือมีผลกระทบต่อกันและกัน (The Entities Model) หมายความว่า ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนไป ก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย

5) ทฤษฎีเชิงระบบเชื่อในหลักการของความมีเหตุผลของสิ่งต่างๆ (Cause and Effect) ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ ทฤษฎีเชิงระบบไม่เชื่อว่าผลของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เกิดจากเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่ทฤษฎีเชิงระบบเชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมักจะมีสาเหตุที่มากกว่าหนึ่งสาเหตุ

6) ทฤษฎีเชิงระบบจะมองทุกอย่างในภาพรวมของทุกองค์ประกอบมากกว่าที่จะมองเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ

7) ทฤษฎีเชิงระบบคำนึงถึงผลของการปฏิบัติที่เป็น “Output” หรือ “Product” มากกว่า

“Process” ซึ่งผลสุดท้ายของงานที่ได้รับอาจมีมากมายหลายสิ่ง ซึ่งก็คือผลกระทบ (Outcome or Impact) ที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลังนั่นเอง

8) ทฤษฎีเชิงระบบจะมีกระบวนการในการปรับเปลี่ยน และป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้ว่าระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไร ควรจะแก้ไขที่องค์ประกอบใดของระบบ ซึ่งก็คือ การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) นั่นเอง

อนึ่ง ระบบของทฤษฎีบริหารการศึกษาเชิงระบบ (ระหว่าง ค.ศ. 1970-ปัจจุบัน) ประกอบด้วย

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ด้าน ได้แก่บุคคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ

2) กระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อยๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

4) ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้

ดังนั้น หากนำระบบของทฤษฎีเชิงระบบมาใช้วิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 แล้ว สามารถวิเคราะห์แสดงแนวทางเพื่อการพัฒนาการศึกษาดังนี้

1. การวิเคราะห์ด้านปัจจัยนำเข้กับระดับนโยบาย

ในระดับนโยบายนี้ เป็นการให้ความสำคัญต่อการจัดวางเรื่องปัจจัยนำเข้า (Input) สู่ระบบการศึกษา กล่าวคือเป็นการคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญๆ การจัดการศึกษาดังนี้ (1) ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ (2) หลักสูตร (3) คณาจารย์ (4) นิสิต (5) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (6) อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (7) ระบบบริหาร จัดการ (8) งบประมาณ ด้วยว่าปัจจัยนำเข้าเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือวัดความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นต่อเนื่องจากการได้มีการจัดการศึกษานั้นเอง ตรงกันข้าม หากไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ เป็นต้นว่าไม่ให้ความสำคัญเรื่องหลักสูตรหรือคณาจารย์ ก็ย่อมเป็นที่คาดการณ์ได้ว่าการจัดการศึกษาก็จะเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เนื้อหาหลักสูตรที่ไม่ได้มาตรฐานหรือไม่เป็นที่รับรองของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) หรือ ถ้าไม่ให้ความสำคัญกับคณาจารย์ ก็ย่อมจะได้บุคลากรทางการศึกษาที่ไม่มีประสิทธิภาพมาจัดการเรียนการสอน แล้วในที่สุด ผลเสียที่เกิดจากการจัดการศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐานก็จะตกกับผู้เรียน ดังนั้น การให้ความสำคัญในระดับนโยบายก็คือการให้ความสำคัญในเรื่องปัจจัยนำเข้าในทฤษฎีการศึกษาเชิงระบบนั่นเอง

2. การวิเคราะห์ด้านกระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบต่อระดับผู้ปฏิบัติและระบบการศึกษาของไทย

ส่วนในระดับผู้ปฏิบัติการและการจัดระบบการศึกษาของไทยเพื่อนำไปสู่การปฏิบัตินั้น หากมองจากทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบก็คือการให้ความสำคัญในกระบวนการ (Process) ซึ่งประกอบไปด้วย (1) การเรียนการสอน (2) การบริการวิชาการแก่สังคม (3) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (4) การวิจัย (5) ระบบประกันคุณภาพ หมายความว่า เป็นการนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้นว่าการนำความรู้ทางวิชาการที่มีอยู่ในระบบมาใช้ในการบริการวิชาการแก่สังคม เพื่อให้สังคมได้รับประโยชน์จากความรู้ขององค์กร ตลอดจนองค์กรก็ได้มีการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในสังคมและเสริมสร้างแนวความรู้ใหม่ขึ้นในสังคมด้วย ตรงกันข้าม หากกระบวนการเหล่านี้ไม่มีประสิทธิภาพแล้ว ความรู้ใหม่ๆ สำหรับแก้ปัญหาและขึ้นสังคมก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น ทุกองค์ประกอบในกระบวนการของทฤษฎีเชิงระบบจึงนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และผลผลิต (Output) ในทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ ได้แก่ ผลผลิต ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ในเรื่องผลผลิตนี้จึงเป็นการวัดและประเมินผลการใช้ปัจจัยนำเข้าและนำกระบวนการที่มีมาบูรณาการเพื่อการปฏิบัติการ โดยหากไม่มีระบบนี้แล้ว การดำเนินการจัดการศึกษา ก็จะไม่ทราบสถานการณ์การดำเนินการได้ ซึ่งย่อมจะส่งผลกระทบต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในช่วงต่อไปได้ กล่าวคือ การจะพัฒนาต่อไปจะทำได้อย่างไร หากไม่มีการวัดและประเมินผลนั่นเอง ส่วนผลกระทบต่อ (Impact) ในทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ ได้แก่ ผลกระทบต่อสังคม ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเกิดผลลัพธ์ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้ ดังนั้น ในลำดับนี้ จึงเป็นการพิจารณานำผลการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับไปพัฒนาเป็นรูปแบบที่เป็นสากลในเชิงการปฏิบัติการ ในองค์กร โดยผลกระทบนี้ต้องสามารถตรวจสอบถึงความสมเหตุสมผลกับทุกองค์ประกอบของทฤษฎีเชิงระบบด้วย คือ ต้องสามารถเชื่อมโยงได้กับปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ด้วย จึงจะนับว่าดีที่สุด

กล่าวโดยสรุปแล้ว การวิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ทฤษฎีบริหารการศึกษาเชิงระบบ (System Theory) ที่ผู้เขียนกล่าวแสดงมาแล้วข้างต้นย่อมทำให้เห็นผลเชิงประจักษ์ว่าการบริหารหรือการจัดการศึกษานั้นไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็ไม่ใช่เรื่องยากเกินไป กล่าวคือสามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม หากได้มีการให้ความสำคัญในระบบการจัดการทุก ๆ ชั้น ได้แก่ ต้องให้ความสำคัญตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และ ผลกระทบ (Impact) นั่นเอง ดังนั้น ในที่นี้จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาก็จะสามารถพัฒนาได้ในทุกๆ เรื่องในสังคมแน่นอน แต่ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะดำเนินการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีระเบียบแบบแผนมากน้อยเพียงใด ด้วยว่าหากได้จัดการอย่างเป็นระบบตามทฤษฎีเชิงระบบแล้ว ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงการการศึกษาซึ่งเป็นที่เชื่อว่าจะเป็นเครื่องมือพัฒนาคนและสังคมได้อย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้นอย่างมีทิศทาง ดังคำกล่าวของร้อยตำรวจเอกหญิงอรุณ รัตน์มณี ที่ว่า “การแก้ปัญหามหาการศึกษาบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือร่วมใจกันทั้งระบบ

เริ่มตั้งแต่ผู้ที่จะมากำกับดูแลงานทางการศึกษา รัฐบาลจะต้องแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาจริงๆ มารับผิดชอบ นอกจากนั้นการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนจะต้องกำหนดให้มีหัวข้อวิชาคุณธรรม จริยธรรมไว้ในทุกหลักสูตรทุกระดับ จะต้องเพิ่มขวัญและกำลังใจให้กับครู การเลื่อนวิทยฐานะของครูต้องมีความเหมาะสมและเป็นธรรม และที่สำคัญในส่วนของผู้ปกครอง สื่อมวลชน สถาบันทางศาสนา ต้องแสดงบทบาทและหน้าที่ในการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาการศึกษาได้ด้วย”

บรรณานุกรม

เจริญ สุวรรณโชติ. (2537). *ทฤษฎีบริหาร*. กรุงเทพฯ: ดาววันพลับพลึง.

นิพนธ์ กินาวงศ์. (2543). *หลักบริหารการศึกษา*. พิษณุโลก: ตระกูล.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฉัตรญาณโม). (2547). *การครองตน ครองคน และครองงาน หลักปฏิบัติสำหรับผู้บริหารและคนทำงาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

วรภัทร์ ภูเจริญ. (2548). *องค์กรแห่งการเรียนรู้และการบริหารความรู้*. กรุงเทพฯ: อริยชน.

สมยศ นาวิกการ. (2540). *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.

สุนทร โคตรบรรเทาและคณะ. (รวบรวมและเรียบเรียง). (2544). *รวบบทความและงานศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษา ปรัชญาการศึกษา ประชาธิปไตยและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

Fred C. Luneberg & Allen C. Ornstein. (2005). *Educational Administration Concepts and Practices*. (Fourth Edition). Wadsworth Publishing Company

Wayne K. Hoy, Cecil G. Miskel. (1991). *Educational Administration Theory, Research, Practice*. (Fourth Edition). New York: Mcgraw-Hill.

<http://school8.education.police.go.th/technical/technical05.html>

<http://thebridgesmagazine.com/content.php?id=794>

<http://clm.wu.ac.th/ban/?p=239>

<http://www.europetouch.in.th>

<http://www.manager.co.th/Campus/ViewNews.aspx?NewsID=9570000042831&Html=1&TabID=2&>

http://www.isranews.org/thaireform-other-news/item/41353-children_254361.html

<http://www.moc.moe.go.th/menu-detail.php?r=&m=11&id=3715>

หลักเกณฑ์สำหรับการนิพนธ์

บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ

วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มจร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มจร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย มีนโยบายส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของนักศึกษา คณาจารย์ และนักวิชาการที่สนใจ นอกจากนี้ยังเป็นเวทีวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและข้อคิดเห็นทางการศึกษา โดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณา มี 3 ประเภท คือ บทความวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ และบทความวิชาการ

บทความวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ และบทความวิชาการที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารศึกษาศาสตร์ มจร นี้ จะต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ก่อน เพื่อให้วารสารมีคุณภาพและนำไปอ้างอิงได้

การเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และชื่อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็นให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยวงเล็บภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ บทความส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. การพิมพ์ ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ด้วยรูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยต์ โดยจัดหน้ากระดาษขนาด A4 ตั้งค่าหน้ากระดาษสำหรับการพิมพ์ห่างจากขอบกระดาษทุกด้าน ด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)

3. จำนวนหน้าบทความวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ และบทความวิชาการ ไม่ควรเกิน 15 หน้า

การเรียงลำดับเนื้อหา

1. บทความวิจัย

1.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช่คำย่อชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยมาก่อน

1.2 ชื่อผู้นิพนธ์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบัน ที่สังกัด และอีเมล

1.3 บทคัดย่อ (abstract) ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์อย่างต่อเนื่องกันไม่ควรเกิน 300 คำ ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

1.4 คำสำคัญหรือคำหลัก (Keywords) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา

1.5 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาหรือบทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าว ๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิจัยนั้นด้วย

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งนำมาศึกษา จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ผลการวิจัย แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตาราง แผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.8 อภิปรายผล ชี้แจงว่าผลการศึกษาดตรงกันกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์หรือทั้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

1.9 ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น และต้องมีคำอธิบายสั้น ๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วนในกรณีที่เป็นตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีเป็นรูปภาพ หรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

1.10 บรรณานุกรม สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป

2. บทวิจารณ์หนังสือ

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ

2.2 ชื่อผู้วิจารณ์

2.3 บทวิจารณ์

2.4 บรรณานุกรม

3. บทความวิชาการ

3.1 ชื่อเรื่อง

3.2 ผู้แต่ง

3.3 บทนำ

3.4 เนื้อหา

3.5 บทสรุป

3.6 บรรณานุกรม

4. งานวิชาการอื่น

กรอบในการเขียนให้ใช้ในกรณีเดียวกันกับงานวิชาการอื่นๆ ข้างต้น

ขอบเขตการตีพิมพ์

วารสารศึกษาศาสตร์ มจร เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รับผิดชอบเผยแพร่งานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมโดยเน้นด้านการศึกษาศาสตร์ หรือครุศาสตร์ เช่น สาขาวิชาการบริหารการศึกษา การสอนภาษาไทย การสอนภาษาอังกฤษ การสอนพระพุทธศาสนา การศึกษาปฐมวัย การประถมศึกษา ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา สหวิทยาการด้านการศึกษา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วาระการตีพิมพ์

วารสารศึกษาศาสตร์ มจร มีวาระการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม - มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม)

การส่งต้นฉบับ

จัดส่งผ่านระบบ OJS ที่ <http://ojs.mbu.ac.th> หรือส่งด้วยตนเองที่กองบรรณาธิการ

การเขียนบรรณานุกรม

การรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้นๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อเอกสารบรรณานุกรม สำหรับบทความภาษาไทย หรือ References สำหรับบทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้รูปแบบการเขียนแบบ APA (American Psychological Association) ตัวอย่างการเขียนมีดังนี้

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์. ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

Potter, M.E. (1990). *The Competitive advantage of nations*. New York: Free Press.

บทความ/เรื่อง/ตอน ในหนังสือรวมเรื่อง

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), ชื่อเรื่อง (ฉบับพิมพ์ หน้าที่ปรากฏบทความ). สถานที่พิมพ์: ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

กอบกุล ราชะนาคร. (2543). *กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรน้ำและชายฝั่งทะเล* ใน อานันท์ กาญจนพันธ์ (บรรณาธิการ), *พลวัตชุมชนในการจัดการทรัพยากรกระบวนทัศน์และนโยบาย* (หน้า 395). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

Resnick, L. (1991). *Shared cognition: Thinking as social Practice*. In W. Resnick, J. Levine, & S. Teasley (Eds.), *Perspectives on socially shared cognition* (pp. 1-22). Washington, DC: American Psychological Association.

บทความในวารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). "ชื่อบทความ". *ชื่อวารสาร*, ปีที่ (ลำดับที่), เลขหน้าที่ปรากฏบทความในวารสาร.

ตัวอย่าง

อนุ เจริญวงศ์ระยับ, ชุติกร ยิ้มสุด, และ ภิญญาพันธ์ ร่วมชาติ. (2549). "ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของการใฝ่รู้ทางวิทยาศาสตร์ในนักเรียนช่วงชั้นที่ 4". *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 19 (1), 13-39.

Heinz, W. R., Kelle, U., Witzel, A., & Zinn, J. (1998). *Vactional training adn career development in Germany: Results from a longitudinal study*. *International Journal of Behavioral Development*, 1, 77-101.

การอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

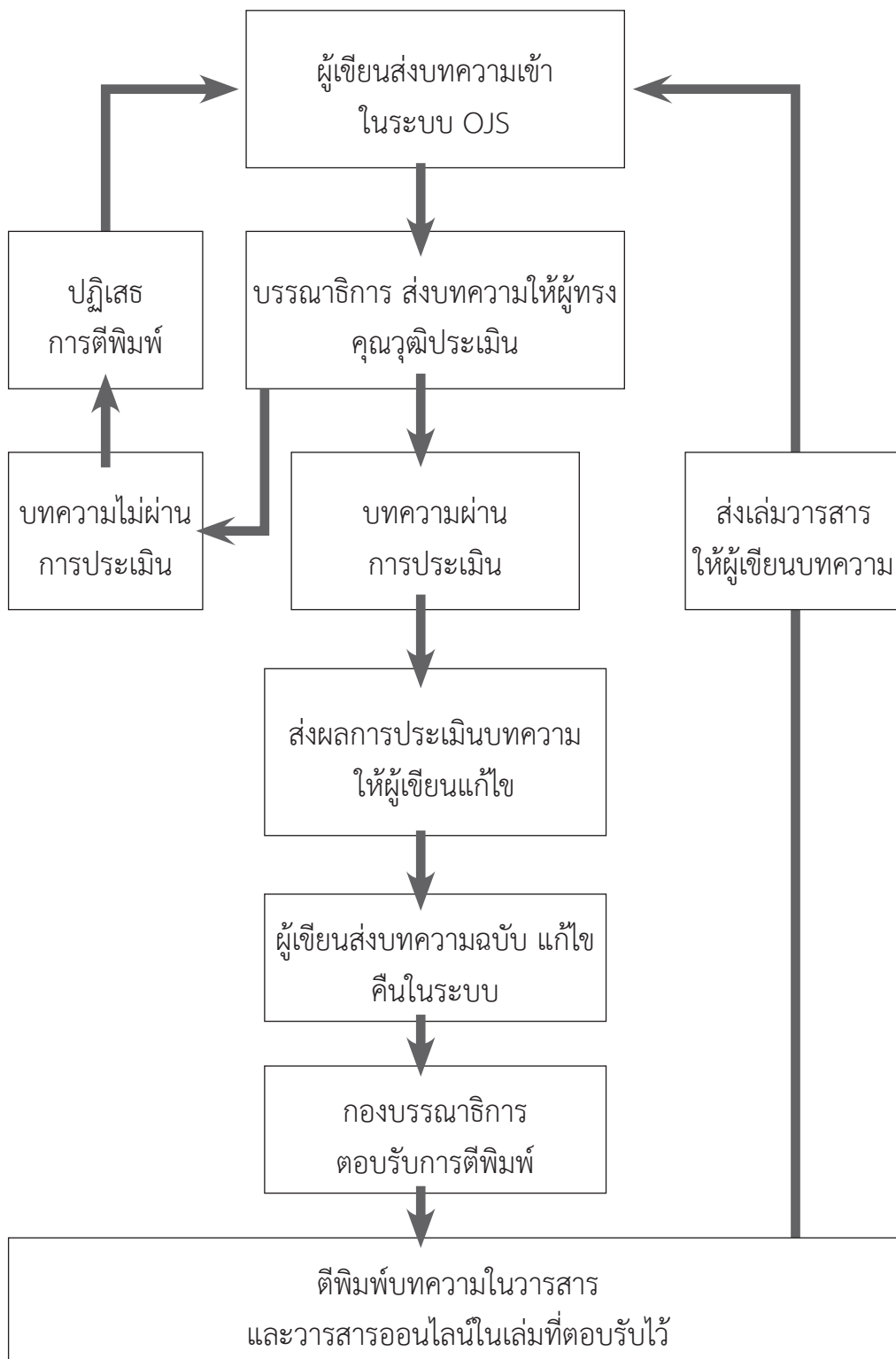
ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*. วันที่สืบค้น, จาก แหล่งข้อมูลที่สืบค้น

ตัวอย่าง

Eid, M., & Langeheine, R. (1999). *The measurement of consistency and occasion specificity with latent class model: A new model and its application to the measurement of affect*, *Psychological Methods*, 4, 100-116. Retrieved November 19, 2000, from the PsycARTICLES database.

การพิจารณาและประเมินบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ความรู้คู่คุณธรรม

Knowledge and Morality

Published by

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

www.edu.mbu.ac.th, e-mail : edu@mbu.ac.th